

3. KATALOG OVER ARKEOLOGISKE UNDERSØKELSER I 2005

3.1. ØSTFOLD

Nr. 1

E6-prosjektet

Utne 2038/1, 2039/4, Bjørnstad søndre 2047/1 og nordre 2048/4, Solberg nordre 1017/1, 3, Bustgård 1003/1, Kalnes nedre 2045/1 og østre 2045/2

Sarpsborg kommune

Bosetningsspor, gravminner, dyrkingsspor, hulveiløp og helleristningsfelt (id52383, 58539, 75209, 79109, 100020, 100045, 100069, 100200, 100205, 100240, 100243, 100914)

Flere perioder

C54967–54991

Utgravningene er presentert sammen med E6-prosjektets andre lokaliteter i Varia 77 (Bergstøl 2009). For oversikt over ¹⁴C-dateringer, se Varia 69 (Bårdseth 2008).

Prosjektleder: Gro Anita Bårdseth

Litteratur:

Bergstøl, Jostein (red.) 2009. *Arkeologiske undersøkelser 2003–2004*. Kulturhistorisk museum, Universitet i Oslo. (Varia, 77.)

Bårdseth, Gro Anita (red.) 2008. *E6-prosjektet Østfold*, band 5. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 69.)

Saksnummer: 02/12100, 03/974, 05/1396

BJGA

Nr. 2

Skornæssand og Skårsnes under Kåltorp, 5/27, 99

Hvaler kommune

Sikringsundersøkelse

Bosetningsspor (Hvaler-tufter; id80416)

Uavklart

C54235

Undersøkelsen besto av en mindre sikringsundersøkelse av to såkalte Hvaler-tufter ved Skårsnesholmen sørøst på Kirkøy. Feltet med tufter – Skårsnes R18 – ligger på en terrasse mellom bergveggen og bukta som dannes av eidet mellom Skårsnesholmen og Kirkøy. I framkant er lokalitetene delvis forstyrret av en vei. Den vanligste oppfatningen er at Hvaler-tuftene er enkle boliger brukt under sesongvis fiske i tidlig middelalder, men det finnes få sikre holdepunkter for

tolkningen. Ved undersøkelsen ble anlegget målt opp og deler av Tuft I undersøkt, uten at det ble gjort funn som kunne funksjonsbestemme eller datere tuftene.

Prosjektleder: Perry Rolfsen

Rapport: Gaute Reitan, 2005

Saksnummer: 02/5002

BJGA

Nr. 3

Kolstad, 53/6

Fredrikstad kommune

Reguleringsplan for Kolstad

Aktivitetsspor (id90716)

Uviss datering

C54313

Lokaliteten ligger på en flate i dyrka mark, ca. 25 moh. I nordvest er terrenget kupert med en del sva-berg synlig i markoverflaten. I øst består terrenget av en slak, østvendt skråning. Matjorda ble fjernet ved maskinell flateavdekking på et 600 m² stort område. Det ble undersøkt 14 strukturer tolket som forhistoriske anleggsspor: 3 mulige ildsteder/kokegroper og 11 nedgravinger. Anleggene ble snittet og to bøtter med fyllmasse fra hver struktur såldet. I en av de mulige kokegropene (S6) ble det funnet ett avslag og to fragmenter av flint. Et annet ildsted/kokegrop (S4) er datert til etter 1645 e.Kr. Det ble deretter satt ut 37 prøvekvadranter på feltet. Disse ble gravd i 10 cm sjikt og de utgravde massene såldet. Det ble funnet til sammen fire fragmenter av slått flint og ti vannrullede flintbiter.

Prosjektleder: Per Oscar Nybruget

Rapport: Inger Margrete Eggen, 2006

Saksnummer: 03/347 05/6420

BJGA

Nr. 4

Hauge vestre, 735/3, 212

Fredrikstad kommune

Reguleringsplan for del av Dikeveien, Hauge vestre

Bosetningsspor (id29645)

Jernalder

C55970–55978

Undersøkelsen omfatter en mindre del av et større

bosetningsområde, 3,5 km nordøst for Fredrikstad sentrum. Lokaliteten ligger i dyrka mark på en flat leirslette langs Glommas vestbredd. Landskapet faller ned mot elva, 400–500 m øst for boplassen. I vest stiger terrenget mot en skogkledd åsrygg. Det ble undersøkt tre kokegroper og gjennomført metallsøk ved lokalitet D og E. Lokalitet A, B og C ble undersøkt i 2006.

Prosjektleder: Per Oscar Nybruget

Rapport: Ole Kjos, 2008

Saksnummer: 06/5222

BJGA

Nr. 5

Brandsrud vestre, 53/28

Eidsberg kommune

Reguleringsplan for ny E18 Melleby–Askim grense Gravhauger (id50199)

Eldre jernalder

C56823–56824

Lokaliteten ligger på den nordøstre delen av Monaryggen, nær kanten av et grustak. I området er det kjent et stort antall gravhauger og flatmarksgraver. I 2005 og 2008 ble det undersøkt to gravhauger i tillegg til et mindre område omkring haugene. Begge gravminnene var plyndret. Det framkom ikke gjenstandsfunn eller brente bein ved utgravningene. Under den ytre delen av haugkappen til haug 2 lå det imidlertid to uregelmessig formede groper med trekull. Disse kan være rester av gravlegginger. I undergrunnen under haug 1 ble det også påvist en uregelmessig samling med trekull. Fem kullprøver fra disse samlingene med kull under haugene og i den gamle markoverflaten er datert. Fire av dateringene skriver seg fra 755–115 f.Kr., mens en siste prøve er aldersbestemt til 350–420 e.Kr. Samlet sett antas det at gravminnene skriver seg fra eldre jernalder, og mest trolig førromersk jernalder.

Prosjektleder: Per Oscar Nybruget

Rapport: Axel Johan Mjærum, 2009

Saksnummer: 2001/1735, 2005/3251

BJGA

Nr. 6

Otterstad mellom, 46/1, 2 og østre, 45/1

Rygge kommune

Gang- og sykkelvei, Pytten–Rygge kirke

Bosetningsspor (id94285)

Jernalder

C54260

Lokaliteten ligger i dyrka mark på Raet, om lag 1 km sør for Rygge kirke. Det ble åpnet en flate på 250 km² ved maskinell flateavdekking. Av 44 strukturer ble 13 vurdert som forhistoriske anleggsspor. S43 er tolket

som en kokegrop. I en sekundær grav i strukturen ble det funnet brente bein fra et voksent individ (to biter med parteringsmerker) og leirkarskår fra en liten kokepotte. Begge kontekstene er datert til romertid. S5 ble tolket som mulig avfallsgrop med sekundær kokegrop fra yngre jernalder. Ellers framkom to kokegroper, et ildsted og sju nedgravinger med ukjent funksjon. I flere av strukturene ble det funnet brent leire eller brente bein.

Prosjektleder: Per Oscar Nybruget

Rapport: Inger Margrete Eggen, 2005

Saksnummer: 05/4721

BJGA

3.2. AKERSHUS

Nr. 7

Deli skog, 3/1

Vestby kommune

Sikringsundersøkelse

Gravhaug (id45631)

Eldre jernalder

C55643

I oktober 2000 ble en av to gravhauger som omfattes av id45631, fjernet. Gravhaugfyllet ble flyttet noen meter øst for stedet der haugen tidligere hadde ligget. Gravhaugen lå på en fjellknaus 20 m nord for et omfattende lagerbygg. Ti meter mot nord lå en annen gravhaug. Ca. 200 m i nordlig retning ligger Deli gård med gravfelt og enkeltliggende gravhauger.

Kulturhistorisk museum gjennomførte en undersøkelse av området der haugen hadde ligget, og i tillegg ble fyllmassene som var flyttet vekk fra opprinnelig kontekst, gjennomgått. Haugmassene ble tørrsådet for å sikre eventuelle gjenstandsfunn. Ved såldingen framkom det 1 kort sylindrisk perle av blekt rødgult, opakt glass, 18 leirkarskår som trolig er fra minst 3 kar, og til sammen 69,7 g brente bein. En overveiende del av de brente beina er bestemt til menneskebein, men med et mindre innslag av ubestemte dyrebein. Beina fra menneske er trolig fra flere voksne individer, sannsynligvis kvinner.

Funnene, og da spesielt leirkarskårene med riflet ribbedekor, kan indikere at gravminnet er fra slutten av 300-tallet e.Kr. eller første del av 400-tallet e.Kr.

Prosjektleder: Perry Rolfsen

Rapport: Axel Johan Mjærum, 2006

Saksnummer: 00/6549

GBB

Nr. 8*Labu søndre, 135/1*

Vestby kommune

Reguleringsplan for Husjordet/Sletta

Steinalderlokalitet og kokegrop (id89269)

Eldre steinalder, bronsealder (kokegrop)

C55265

Lokaliteten ligger 1,2 km øst for Son marina, 1,2 km vest for Son jernbanestasjon og 20 m nord for Sonsveien. Funnene ble gjort på østvendt flate, 48 moh., i skrint skogsterreng på sørøstsida av høydedrag. Den undersøkte flaten var tre- og gressbevokst og omgitt av berg i dagen. Det ble funnet slått steinmateriale, brente beinfragmenter og en kokegrop samt fragmenter av glass, steintøy og krittpipe fra 1700-tallet. Begrenset oppdyrking eller hagebruk har i moderne tid forstyrret funnførende lag. Det kjennes fra tidligere flere tilsvarende littiske funn i området.

Innledende graving av prøveruter for funnavgrensing viste at dypereliggende løsmasse på lokaliteten hadde et unaturlig høyt humusinnhold, samtidig ble det noen steder funnet glass-, krittpipe- og steintøyfragmenter et godt stykke nede i grunnen. Flatene må derfor ha vært delvis oppdyrka eller omrotet i nyere tid. Lokaliteten ble gravd konvensjonelt innenfor et rutesystem, og alle utgravde masser ble vannsåldet. Grunnet forstyrrelsene ble imidlertid graveenhetens areal økt fra de normale 50×50 cm til 1×1 m, og det ble ikke gjort noen inndeling i vertikale lag. Den påviste kokegropa ble dokumentert i plan og snittet innenfor det lokale rutesystemet. Til sammen ble 52 m² undersøkt i flaten fordelt på hovedfelt og enkeltstående småfelt/prøveruter. I gjennomsnitt ble det gravd ned til 25 cm under torvlaget, slik at samlet volum utgravd og vannsåldet løsmasse utgjør 13 m³. Det ble i alt funnet 227 gjenstander på boplassen, hvorav 120 er av flint, 12 er av annen bergart, mens 95 er brente beinfragmenter. Den eneste strukturen som ble påvist på stedet, var en kokegrop. Denne ble ¹⁴C-datert til eldre bronsealder.

Det littiske funnmaterialet er begrenset og lite diagnostisk, og det ble ikke funnet daterbart, organisk materiale som med sikkerhet kan knyttes til det slatte steinmaterialet. Forekomst av et fåtall mikroflekker og hornfelsavslag antyder likevel at steinalderaktiviteten på stedet skal dateres til senmesolitikum, nærmere bestemt til nøstvettid. Funnstedets høyde over dagens havoverflate (48 moh.) passer også med en slik datering, forutsatt at steinalderboplassen var strandbundet da den var i bruk. Det kan likevel ikke utelukkes at deler av, eventuelt hele, det littiske funnmaterialet er avsatt i forbindelse med bruk i senere perioder. Bruken av stedet i eldre bronsealder er for eksempel dokumentert

gjennom den ¹⁴C-daterte kokegropa. Det kunne imidlertid ikke påvises noen sikre stratigrafiske relasjoner mellom de littiske funnene og kokegropa. Det ble heller ikke gjort littiske funn som er tidstypiske for sein steinbrukende fase. Det synes derfor mindre sannsynlig at flint- og bergartsfunnene er samtidige med kokegropa.

To av de brente beinfragmenter ble forsøkt ¹⁴C-datert, uten at dette lyktes. Kun to av beinfragmentene er nærmere bestemt til art, begge til sau/geit. Beinmaterialet kan muligens relateres til den påviste kokegropa og aktivitet i eldre bronsealder. Ut fra stratigrafiske forhold kunne det imidlertid ikke dokumenteres noen sikre tidsmessige relasjoner mellom beinmaterialet og kokegropa. Beinmaterialet kan også være avsatt på lokaliteten i en enda senere bruksfase. Dersom dette er tilfellet, er det nærliggende å knytte beinmaterialet til forekomsten av glass-, krittpipe- og steintøyfragmentene, som typologisk kan dateres til 1700-tallet.

Lokaliteten har vært i bruk til forskjellig tid, trolig gjennom tre uavhengige bruksfaser. Det slatte flint- og bergartsmaterialet er trolig avsatt mens lokaliteten var strandbundet, i nøstvettid. Det begrensede antallet littiske funn fra denne første bruksfasen antyder ett, kortvarig besøk, av en mindre gruppe. Bruken av stedet i eldre bronsealder er representert kun ved den enkeltstående kokegropa, og synes heller ikke å ha vært av særlig omfattende karakter. Kokegropa kan representere perifer aktivitet med utgangspunkt i fast bronsealderbosetning i nærområdet. Den etterreformatoriske bruken av lokaliteten er dokumentert gjennom spor etter hagebruk/oppdyrking og funn av husholdningsavfall fra 1700-tallet. Heller ikke i denne bruksfasen synes lokaliteten å ha vært brukt særlig intensivt. Det er ikke påvist spor etter bygningsrester fra denne perioden, men husholdningsavfallet og de lokale topografiske forholdene antyder at slik bebyggelse kan ha ligget i umiddelbar nærhet til flaten. En rimelig antagelse er at det på 1700-tallet kan ha ligget bebyggelse på det skrinne bergplatået rett vest for den undersøkte flaten. Denne bebyggelsen lå da eventuelt sentralt i forhold til innfartsveien til Son (i dag Sonsveien), som var et viktig utskipningssted for trelast på dette tidspunktet.

Prosjektleder: Lasse Jaksland

Rapport: Lasse Jaksland, 2014

Saksnummer: 05/14457

LJA

Nr. 9*Østgaard av Sander østre, 132/9*

Ski kommune

Figur 3.1. Ridevei fra middelalderen på Østgard i Ski kommune i Akershus (katalognr.9). Foto: J.S. Johansen, KHM.
Figure 3.1. A medieval road at Østgard in Ski Municipality, Akershus County. Photo: J. S. Johansen, Museum of Cultural History.

Reguleringsplan for Mork
 Brolegning/veifar (id88895)
 Middelalder, nyere tid
 C54322

Undersøkellesområdet ligger på raet i utkanten av tettbebyggelsen nord for Ski sentrum, 300 m vest for Ski middelalderkirke. Området utgjør deler av et hageanlegg fra nyere tid, og det ble avdekket ca. 1000 m² med maskin. Det ble dokumentert 47 strukturer, som samtlige ble avskrevet som moderne nedgravninger. I tillegg ble det avdekket en øst-vest-orientert brolegning, som kunne følges ca. 30 m, med en bredde på 1,5 m. Brolegningen var bygd av jevnstore naturstein og kunne følges inn over naboeiendommen i retning av middelalderkirken. ¹⁴C-datering av kull fra bunnen av profilet viste tidlig middelalder. Anlegget er tolket som ridevei fra middelalderen. Pollenanalyser viser at området tidligere har vært skog og beiteland. I tilknytning til veifaret ble det funnet fem perler av korall og perlemor, som ikke kan dateres nærmere enn til middelalder-nyere tid. Det ble også funnet et avslag av flint.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen
 Rapport: Jannie Schnedler Johansen, 2005
 Saksnummer: 05/6342
 MFS

Nr. 10
 Nordre Moer, 54/3
 Ås kommune

Reguleringsplan for Nordre Moer
 Gårdsanlegg, dyrkings- og aktivitetsspor, kulturlag, mulig grav (id89298, 89300, 89302, 89303)
 Bronsealder, eldre jernalder
 C55106-55117

Planområdet ligger på et høydedrag, ca. 100 moh. et par kilometer sør for sentrum i Ås. Gården ligger like sør for Ås-morenen i et kulturmiljø hvor det tidligere er gjort flere gravfunn, blant annet av usedvanlig karakter med romersk import, edelmetaller og våpensett. I dag er det bevart kun et fåtall gravhauger i nærområdet.

Undersøkellesområdet lå i dyrka mark, og det ble til sammen avdekket rundt 13 mål med maskin. Det ble funnet 633 strukturer fordelt på 5 utgravningsfelt. Det ble blant annet påvist ett treskipet langhus orientert nord-sør. Huset var ca. 18 m langt og 7 m bredt, markert med 4 par takbærere og 40 veggstolper. Huset er datert til romertid. To firestolperskonstruksjoner er datert til eldre romertid. I tillegg ble det påvist en struktur tolket som mulig vegggrøft av nok en bygning. Det ble også undersøkt et kulturlag eller en mødding som blant annet inneholdt dekorert keramikk fra flere

Figur 3.2. Flyfoto som viser utgravningsfeltet på Nordre Moer i Ås kommune i Akershus (katalognr.10). De utgravede stolpehullene markerer langhusets form. Foto: T. Heibreen, KHM.

Figure 3.2. Aerial photo of excavation area at Nordre Moer in Ås Municipality, Akershus County. Photo: T. Heibreen, Museum of Cultural History.

kar (rundt 1200 skår). Et kokegropfelt på 31 kokegroper viser også til bruk i romertid. I alt elleve overpløyde rydningsrøysler og rester av et eldre dyrkingslag ble også påvist. Pollenanalyser fra en av røysene viser at det ble dyrka korn på stedet, både rug, bygg, hvete og havre, men det er uvisst hvilken periode røysene er fra. Det foreligger 40 ¹⁴C-dateringer, som i hovedsak ligger innenfor romertid–folkevandringstid. I tillegg er det én datering til senneolittisk tid og flere til yngre bronsealder.

Undersøkelsene i 2005 representerer de siste av 5 prosjekter på Moer, hvor det til nå er påvist i alt 3 adskilte tunområder fra eldre jernalder innenfor et areal på 47 mål.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen

Rapport: Vibeke Vandrup Martens, 2010

Saksnummer: 05/5873

MFS

Nr. 11

Askjum, 61/1 og Skuterud nordre, 71/1

Ås kommune

Kabelgrøfting på Skuterud og Askjum mfl.

Boplassfunn (id94957, 94950)

Bronsealder og førromersk jernalder
C55628–55630

Kulturminnene ble funnet i forbindelse med overvåking av kabelgrøfting ved Akershus fylkeskommune. KHM foretok senere undersøkelsen på to ulike steder, delområde 1 og 2.

I delområde 1 på Skuterud nordre, 71/1, ble det undersøkt et kulturlag. Det ble her funnet 69 skår av keramikk, trolig fra 3 ulike kar, samt en del av en overflateretusjert pilspiss og et flintavslag. Pilspissen er av en type som er vanlig i senneolitikum og store deler av bronsealderen. Keramikken er grov og uornert og vanskelig å tidfeste. Utgravningen kunne ikke bekrefte at funnene kommer fra en grav. Det er snarere sannsynlig at funnene skal tolkes som bosetningsspor fra bronsealder og førromersk jernalder. Det foreligger to dateringer av laget fra henholdsvis eldre bronsealder (1155–1035 f.Kr.) og førromersk jernalder (380–210 f.Kr.).

I delområde 2 på Askjum, 61/1, ca. 350 m nord for delområde 1, ble det undersøkt 4 kokegroper og 2 nedgravinger med uvisst funksjon. Akershus fylkeskommune hadde fra før datert en kokegrop som lå 20 m sør for utgravningsområdet, til førromersk

jernalder (380–100 f.Kr.). Det ble datert én kokegrop ved KHMs utgravninger, også denne med datering til førromersk jernalder, 170–55 f.Kr.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen
 Rapport: Gaute Reitan og Anne Skogsfjord, 2010
 Saksnummer: 05/20948, 08/4055
 GBB

Nr. 12

Bjørndalen, Asker prestegård, 1/21

Asker kommune

Reguleringsplan for Bjørndalen

Bosetnings- og aktivitetsspor (id87968)

Bronsealder, eldre jernalder, middelalder

C54493

Undersøkelsesområdet lå i en tidligere oppdyrka dalgang ved Holmen. Det ble avdekket 1266 m² med maskin og påvist 66 strukturer. Førtifire av disse er tolket som kokegroper, to som stolpehull, ti ble definert som usikre, og ti ble avskrevet. De fleste gropene lå konsentrert i vestre del av feltet. I en av kokegropene som ble datert til eldre jernalder, ble det funnet to skår av grovmagret keramikk. Det foreligger fem ¹⁴C-dateringer, som viser stor spredning i tid. To kullprøver er datert til senmesolitikum. Utover disse viser feltet til bruk i yngre bronsealder, eldre jernalder og middelalder. Flesteparten av de gropene som ble snittet, var ikke typiske kokegroper og bør snarere tolkes som aktivitetsspor med ukjent funksjon.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen

Rapport: Rebecca Cannell, 2008

Saksnummer: 05/7362

MFS

Nr. 13

Vestby nordre, 46/140

Sørum kommune

Reguleringsplan for Solgård sør

Aktivitetsspor (id-nummer mangler)

Eldre jernalder

C54224

Undersøkelsesområdet lå på et høydedrag og nedover en sørvendt skråning i tidligere dyrka mark, rett sørøst for Glomma. Ved maskinell flateavdekking ble det åpnet et område på ca. 1800 m², og det framkom i alt 69 strukturer, hvorav ca. 40 kokegroper og ildsteder i tillegg til groper med ukjent funksjon. Både sirkulære, ovale og rektangulære kokegroper forekom, og de varierte i omkrets og dybde. Tre av kokegropene inneholdt fragmenter av brente bein, og i én av gropene ble det funnet en oval stein med slitespor i begge ender. Det foreligger ni ¹⁴C-dateringer fra åtte kokegroper, som viser aktiviteter fra førromersk

jernalder til folkevandringstid. Dateringene viser også at groper med ulik form og dybde har vært anvendt i hele tidsperioden.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Christine Boon, 2006

Saksnummer: 01/6935 og 05/11084

GBB

Nr. 14

Haugtun, Svarstad, 118/143 og 144

Sørum kommune

Reguleringsplan for barnehagetomt ved Haugtun skole

Bosetningsspor (id88218)

Bronsealder, eldre jernalder

C54314–54316, C54320

Undersøkelsen er utgangspunkt for en artikkel i dette bind (Simonsen og Bukkemoen 2014).

Planområdet ligger innenfor et rikt kulturminneområde med flere gravfelt og enkeltliggende gravhauger. Undersøkelse ble utført ved hjelp av maskinell flateavdekking. Innenfor et område på ca. 2,6 mål ble det funnet 148 stolpehull, 23 kokegroper/ildsteder, 44 fyllskifter med rester av eldre dyrkingslag, 19 groper med ukjent funksjon og 1 smie eller reduksjonsovn. Undersøkelsen viste at det har stått minst 2 hus, på henholdsvis 9 og 10 meter, innenfor det avdekkede området. Hus 1 er datert til førromersk jernalder, mens hus 2 er datert innenfor yngre bronsealder–førromersk jernalder. Husene har vært orientert tilnærmet øst–vest og vestnordvest–østsørøst. Hus 1 hadde fem takbærende stolpepar og ni veggstolper bevart, mens hus 2 hadde tre takbærende stolpepar og trolig minst elleve veggstolper. Det ble funnet mye brente leire i stolpehullene. Flere kulturlag og ildsteder kan supplere tolkninger rundt husenes inndelinger og funksjoner. Analyser av brente bein fra stolpehull og ildsted viser forekomst av bein fra bever.

Funnet av en smie/reduksjonsovn som ble datert til yngre bronsealder og/eller førromersk jernalder, i tillegg til flere større områder med brente leire rett ved hus 2 kan indikere et verkstedområde der huset har hatt en annen funksjon enn bolig. Tilstedeværelsen av slagg fra smiing eller reduksjon i tillegg til glødeskall tyder på at det er blitt utvunnet og bearbeidet jern på stedet. Ildsteder og kokegroper lå spredt på hele lokaliteten. ¹⁴C-dateringene spenner i tid fra yngre bronsealder til høymiddelalder, 2275 f.Kr.–1450 e.Kr. Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen
 Rapport: Grethe Bjørkan Bukkemoen, 2007

Litteratur:

Simonsen, M.F. og G.B. Bukkemoen 2014. «Småhus og tidlig jernproduksjon i Sørum». Inger

M. Berg-Hansen (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2005–2006 ved Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo*: 121–135: Portal.

Saksnummer: 05/3582

GBB

Nr. 15

Huseby, Skedsmo forrige prestegård, 37/1

Skedsmo kommune

Reguleringsplan for rv. 120 Parsell

Skedsmokorset–Skedsmovollen

Bosetnings- og aktivitetsspor (id91183)

Bronsealder, jernalder, middelalder, nyere tid

C54487

Undersøkelsesområdet lå i dyrka mark på Husebyjordet ca. 150–200 m nordøst for bygningene på Huseby gård (Skedsmo bygdemuseum). Området ligger på en flat sandmo. I nærområdet ligger et gravfelt bestående av 17 gravhauger samt en middelalderkirke. Det undersøkte området omfatter ca. 10 800 m². Det ble funnet 691 strukturer, hvorav 205 ble snittet og dokumentert. Av de undersøkte strukturene ble 60 tolket som stolpehull, 4 som kokegroper, og 3 er definert som kullgroper. I tillegg ble det avdekket to områder med eldre dyrkingslag. Det kunne ikke skilles ut entydige hus på tross av mange stolpehull. I en struktur med ukjent funksjon ble det gjort funn av et keramikkskår av forhistorisk type, og det ble funnet et blysegl i åkerjorda. I et stolpehull ble det funnet brent kalk. Det foreligger femten ¹⁴C-dateringer, som viser spredning i tid fra bronsealder til nyere tid. De fleste dateringene ligger i middelalder og nyere tid, og et fåtall er fra jernalder.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen

Rapport: Hilde Vangstad, 2008

Saksnummer: 05/9211

MFS

Nr. 16

Fonbekk, 113/2

Ullensaker kommune

Reguleringsplan for gang- og sykkelvei langs rv.

174 (Fonbekkryss)

Sikringssonen til gravhaug (id42618)

Jernalder

(C-nummer mangler)

Det ble gjennomført en undersøkelse av sikringssonen til en langhaug som ligger på gården Fonbekk, hvor det er gjort flere rike gravfunn spesielt fra vikingtid. Gravhaugen har en lengde på 20 m, bredde på 13 m, og høyden er 1,35–2 m. En potetkjeller med murte vegger, fra begynnelsen av 1900-tallet, er gravd inn i søndre del av haugen. Flere andre gravhauger ligger

i nærheten, for eksempel id70782.

Ved den arkeologiske undersøkelsen ble matjordslaget i traseen fjernet med gravemaskin i en lengde på 19 m og en bredde på 1–2 m. Det ble funnet biter av tegl og rustent jern av nyere dato, som viser at fyllmassene var svært omrotet. Profilet der sjakta passerte gravhaugen, ble dokumentert. Det ble ikke påvist haugfyll i profilet, men et dyrkingslag. Dette viser at haugen sannsynligvis har vært større, og at sørlig del er pløyd vekk i forbindelse med dyrking på 1700- eller 1800-tallet. En kullprøve fra et kullag rett over undergrunnen ble vedartsbestemt til furu og ¹⁴C-datert til 1680–1950. Trolig kan kullaget relateres til dyrking av området før potetkjelleren ble anlagt i haugen. Det ble ikke funnet spor etter aktiviteter fra jernalder.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Lil Gustafson, 2005

Saksnummer: 05/7430

GBB

Nr. 17

Kjos vestre, 155/1

Ullensaker kommune

Reguleringsplan for Ullensaker golfbane, Kjos

Bosetningsspor (id160131 og 1601460)

Eldre jernalder

C54488

Undersøkelsesområdet lå på en slette i et ravinelandskap med bratte skråninger i sør, nord og vest. Ved maskinell flateavdekking ble det åpnet et felt på ca. 420 m². Det ble påvist 15 strukturer, hvorav 9 sikre og 5 mulige kokegroper samt 1 mulig stolpehull. Seks av kokegropene var rektangulære, de andre runde eller ovale. Kokegropene varierte i størrelse og dybde. I fire av gropene ble det gjort gjenstandsfunn i form av ett flintavslag og brente bein. Beina var svært små og er ikke bestemt nærmere. Det foreligger fem ¹⁴C-dateringer av kokegroper til romertid og folkevandringstid. I nærområdet ligger en utpløyd gravhaug. Feltet er tolket som et kokegropfelt som ikke er avgrenset.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen

Rapport: Hilde Vangstad, 2006

Saksnummer: 05/4406

MFS

Nr. 18

Sundby øvre, 163/16

Ullensaker kommune

Reguleringsplan for Rutholen–Sør-Gardermoen

Bosetningsspor og kullgrop (id89259)

Eldre jernalder, middelalder

C54255/1-11

Undersøkelsen ble foretatt ved maskinell flateavdekking i dyrka mark på Gardermosletta i et åpent og oversiktig landskap. Ca. 200 m vest for undersøkelsesområdet lå en gravhaug fra jernalderen (id22634). Rullebanen på Oslo Lufthavn Gardermoen lå ca. 200 m mot øst. To felt på henholdsvis 600 m² (felt A) og 180 m² (felt B) ble avdekket. Totalt ble det registrert 36 strukturer: 12 ildsteder/kokegroper, 21 mulige stolpehull, 2 kullgroper og 1 nedgraving. Den ene kullgropa har hatt minst fire bruksfaser. Det ble ikke gjort gjenstandsfunn ved utgravningen. Trekull fra et av ildstedene ble ¹⁴C-datert til folkevandringstid, og en av fasene i den ene kullgropa ble datert til høymiddelalder.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Tone Wikstrøm, 2006

Saksnummer: 05/9609

GBB

3.3. OSLO

Nr. 19

Bygdø kongsgård, 1/1

Oslo kommune

Rehabilitering av Bygdø kongsgårds hovedbygning

Kulturlag (gårdshaug) (id137450)

Middelalder-nyere tid

C54088

Utgravningen startet i 2004 og er presentert i *Varia* 77 (Simonsen 2009). I tillegg er lokaliteten omtalt i flere artikler (Karlberg og Simonsen 2005, 2009; Karlberg 2006, 2007).

Prosjektleder: Margrete F. Simonsen

Rapport: Inger Karlberg/Margrete F. Simonsen

Litteratur:

Karlberg, I. og M.F. Simonsen 2005. «Bygdøy kongsgård – arkeologiske kulturlag frå rikets historie». *St. Halvår* 2005/4: 5-17.

Karlberg, I. 2006. «Husene under huset».

Fortidsminneforeningens Årbok 2006: 168-174.

Karlberg, I. 2007. «Hertuginnens husdyr og stattholdernes bygninger – utgravning på Bygdøy Kongsgård». *Nicolay* 2007/2: 48-54.

Karlberg, I. og M.F. Simonsen 2009. «Bygdøy kongsgård – en gårdshaug med bebyggelsesspor fra middelalder og renessanse». J. Bergstøl (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2003-2004*: 189-205. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (*Varia*, 77.)

Simonsen, M. F. 2009: «Bygdøy kongsgård». J. Bergstøl (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2003-2004*: 46-47.

Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

(*Varia*, 77.)

Saksnummer: 99/10399

MFS

Nr. 20

Ladegaardsøen (Lille Herbern), 2/92

Oslo kommune

Etterundersøkelse av funnsted

Skjelettfunn (id mangler)

Nyere tid

Aksesjonsnummer 2005/50, 66, 113

En halv menneskekjeve med tenner (aksesjonsnummer 2005/50) ble funnet på stranden ved restaurant Sult på Lille Herbern i mai 2005. Kjeven har etter vurdering av Per Holck ved Anatomisk institutt tilhørt en kvinne på ca. 30 år. Funnnet ble vurdert som gammelt og muligens forhistorisk. Ved etterundersøkelsen ble det åpnet et felt på 1,7×1,2 m i øvre del av stranden, hvor beifunnene var gjort. Åtte fragmenter av knokler og gjenstander av glass, jern og porselen ble funnet ved undersøkelsen. Det ble raskt konkludert med at funnene lå i avfallsmasser. Det har tidligere ligget et herberge på øya, derav navnet *Herbern*. Knoklene som ble funnet under utgravningen, er dyrebein, som trolig kommer fra matlaging. Det ble ikke funnet flere menneskebein/knokler. Det ble ikke påvist noen grav eller andre strukturer. Kjeven ble funnet i omrodede masser, som etter all sannsynlighet stammer fra virksomheten som har vært drevet på øya. En ¹⁴C-datering av skjelettet har gitt nyere tid 180 ± 40 ukal. BP, kalibrert til yngre enn 1665 e.Kr.

Prosjektleder: Margrete Figenschou Simonsen

Rapport: Ann Kristin Engh, 2005

Saksnummer: 05/11287

MFS

3.4. HEDMARK

Nr. 21

Imerslund store og Flagstad, 29/1 og 28/8

Hamar kommune

Reguleringsplan for fv. 103 Hveberg-Ingeberg Gropsjaktovner, kokegroper og bryggesteinlag (id90695, 90700)

Jernalder

C54243, C54484-54486

Utgravningen ble gjennomført som en mindre flateavdekking, og det ble dokumentert åtte kokegroper, rester etter tre gropsjaktovner til jernutvinning og to bryggesteinlag. De tre sjaktovnene og tre av kokegropene

Figur 3.3. Grop fra gropsjaktovn i profil, fra Imerslund Store i Hamar kommune i Hedmark (katalognr.21). Ovnene er datert til eldre jernalder. Foto: J.S. Johansen, KHM.

Figure 3.3. The remnants of a slag pit furnace at Imerslund in Hamar Municipality, Hedmark County. Photo: J. S. Johansen, Museum of Cultural History.

ble funnet i forbindelse med anleggsarbeidet som pågikk samtidig med undersøkelsen.

De åtte kokegropene lå fordelt på to felt og var av alminnelig eldre jernalderstype. To ^{14}C -dateringer av grop S9 og S13 ga henholdsvis 400–385 f.Kr. (TUa-5577) og 120–330 e.Kr. (T-18019), det vil si førromersk jernalder og romertid.

De to bryggesteinslagene lå trolig på opprinnelig deponeringssted. En ^{14}C -datering av lag S8 plasserer det tidsmessig innenfor 640–765 e.Kr. (T-18018), det vil si merovingertid.

Av gropsjaktovnene var kun bunnen i form av en slagdrop bevart. Det ble funnet varierende mengder slag og brent leire i gropene. Den ene gropa inneholdt uvanlig store og kompakte stykker med slag. Gropsjaktovnene er ^{14}C -datert med tre dateringer til tidsrommet 390 f.Kr.–75 e.Kr. (TUa-5578, TUa-5579, T-18020), men faller hovedsakelig innenfor førromersk jernalder, muligens første halvdel. Funnet av disse ovnene er spesielt interessant ettersom det ikke har vært registrert

slike kulturminner i dette området tidligere, og fordi vår kunnskap om den tidligste jernvinna er svært begrenset. I tillegg det uvanlig å finne spor etter jernutvinning i innmark.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen
 Rapport: Jannie Schnedler Johansen, 2006
 Saksnummer: 05/11289
 IMBH

Nr. 22

Kirkeby vestre, 49/33

Hamar kommune

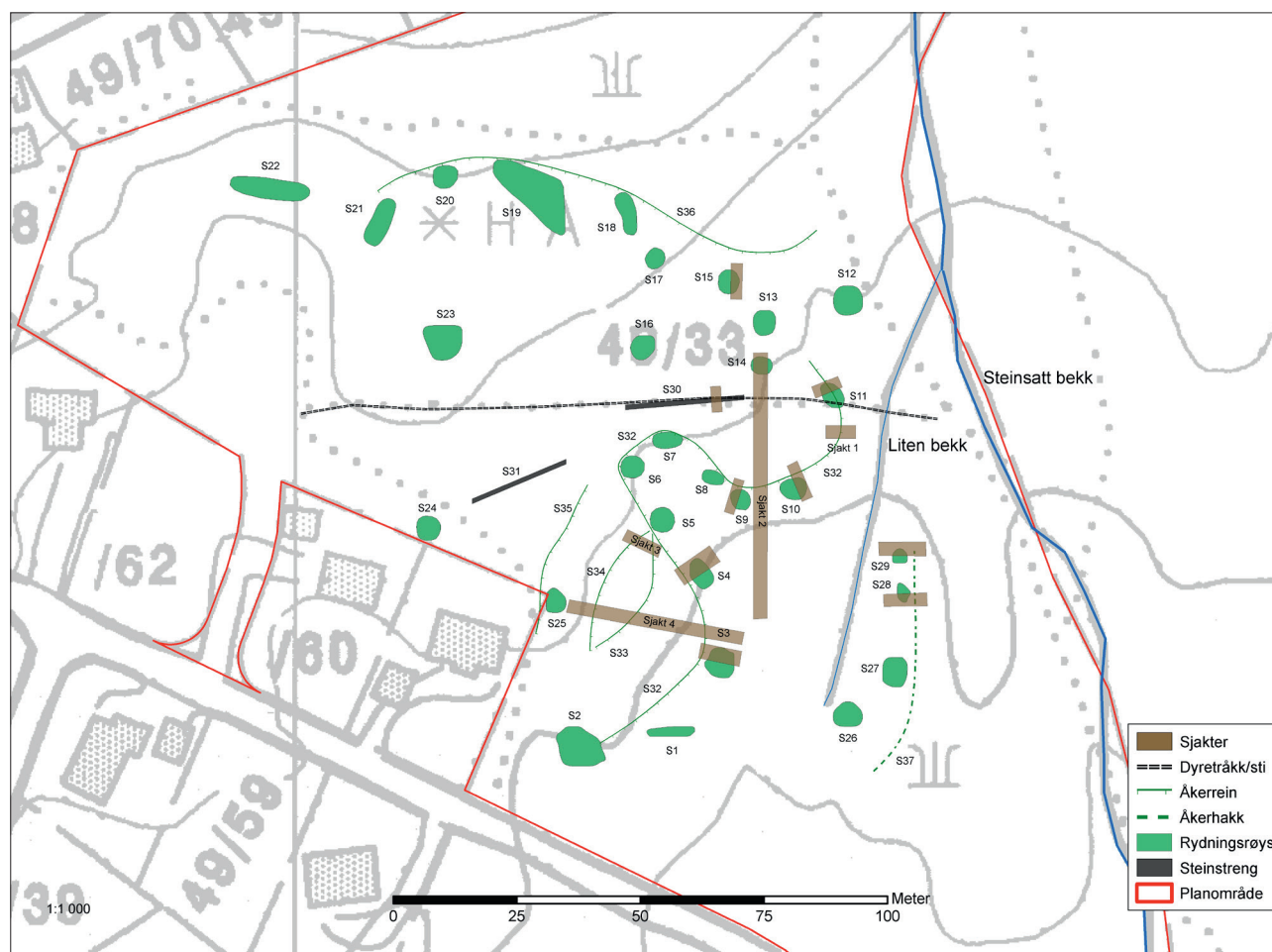
Reguleringsplan for del Kirkebyenga 29–31

Dyrkingsspor (id88176)

Jernalder, middelalder og nyere tid

C55754

I forbindelse med registreringer av planområdet var det påvist et felt med dyrkingsspor som omfattet 31 røyser, 5 åkerterrasser, 2 steinstrenger og 2 åkerhakk. Ved utgravningene på Kirkebyenga ble ni av rydingsrøysene og den ene steinstrengen undersøkt ved

Figur 3.4. Oversikt over rydningsrøysfeltet på Kirkebyenga i Hamar kommune i Hedmark (katalognr.22). Kart: L. Gustavsen, KHM.

Figure 3.4. Field with clearance cairns at Kirkebyenga in Hamar Municipality, Hedmark County. Map: L. Gustavsen, Museum of Cultural History.

maskinell snitting. I tillegg ble det gravd fire sjakter gjennom et utvalg av åkerterrassene.

Åtte kullprøver ble ^{14}C -datert, og resultatene sperrer seg fra eldre romertid til middelalder og nyere tid. Fire av de åtte dateringene faller innenfor yngre jernalder, med mulig tyngdepunkt i vikingtid. Det eldste dyrkingslaget er datert på en prøve tatt under rydningsrøys S15 til eldre romertid (75–130 e.Kr.). I dette laget ble det funnet pollen fra rug, noe som indikerer at korndyrkingen på stedet kan føres tilbake til denne perioden. Ut fra form og den relativt store steinstørrelsen syntes røysene på overflaten i hovedsak å være fra nyere tid. Ved utgravningen viste det seg imidlertid at de største steinene stort sett fantes i det øverste laget, mens mindre stein dannet kjernen i de fleste røysene. Dette kan henge sammen med endring i teknologi og dyrkingsmåter over tid. Rydningsrøysene er sannsynligvis påbegynt i ulike perioder, men har i mange tilfeller et relativt ungt topplag. En samlet

konklusjon er at området har vært i bruk dels som åker, dels som beite i om lag 2000 år, fra eldre romertid, gjennom jernalder og middelalder fram til vår egen tid. Det er mulig at de ulike delene av feltet er brukt til ulik tid.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Lars Gustavsen, 2008

Saksnummer: 03/4692

IMBH

Nr. 23

Tjerne, 174/5, 6

Ringsaker kommune

Reguleringsplan for rv. 213

Hersougkrysset–Revlinghagen

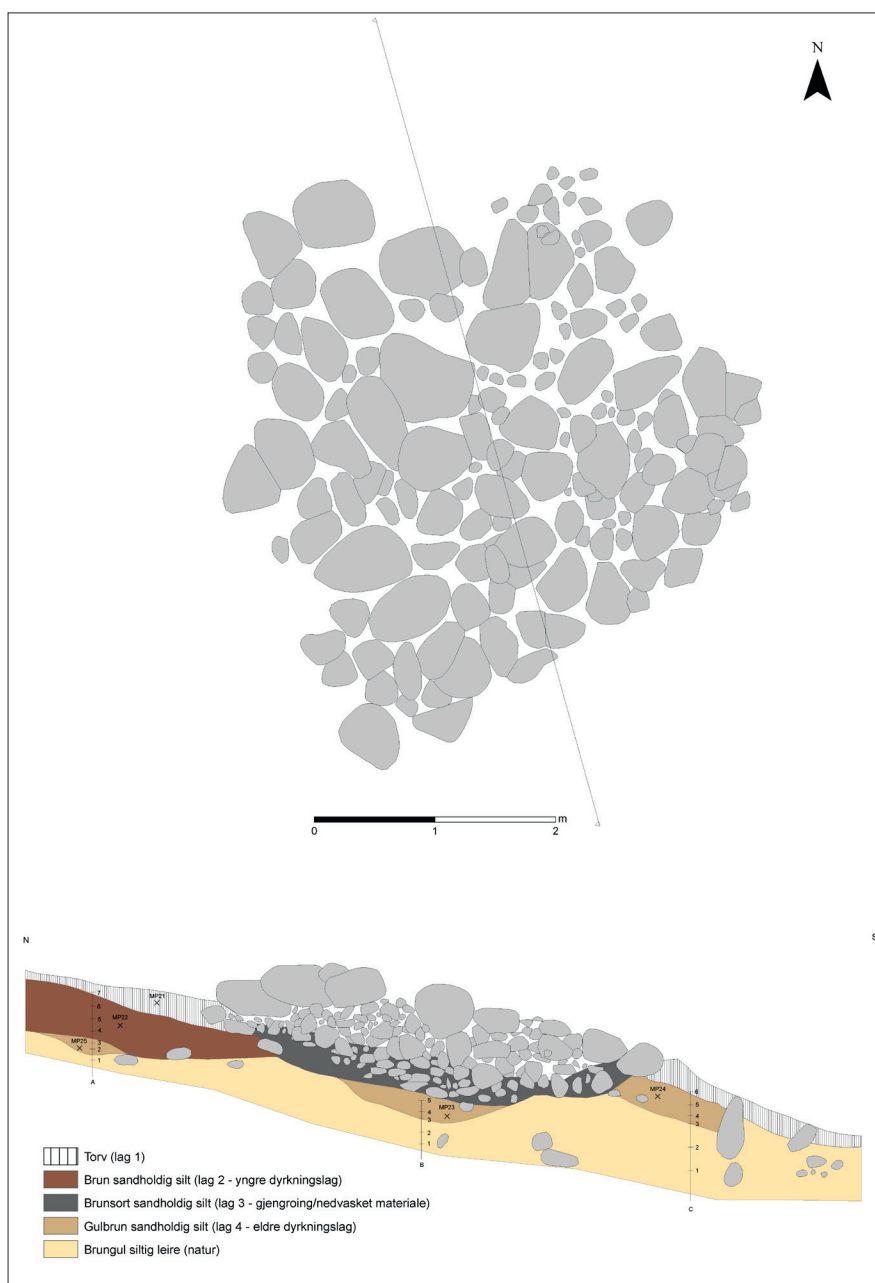
Kokegroper (id-nummer mangler)

Romertid

C54217

Utgravningsområdet ligger på Gaupen, like nord for

Figur 3.5. Eksempel på rydningsrøys (S9) på Kirkebyenga, hvor de største steinene ligger øverst i røysa (katalognr.22). Tegning: L. Gustavsen, KHM.

Figure 3.5. Example of a clearance cairn at Kirkebyenga. Drawing: L. Gustavsen, Museum of Cultural History.

Nes, ca. 4 km sør for middelalderkirken i Ringsaker. Mjøsa var en viktig ferdselsåre i forhistorisk tid, og Gaupenområdet har derfor ligget sentralt plassert til alle tider på en halvøy i Mjøsa. Undersøkelsesområdene lå i dyrka mark, inntil riksvei 213. Tre sjakter ble åpnet i forbindelse med gravingen. Ved Her-Sau 176/1 ble tre av de registrerte kokegropene gjenfunnet og gravd ut (S1–S3). Kokegropene er av ordinær type. Kokegropene utgjør del av et større bosetningsområde som det ble funnet spor av i forbindelse med registreringen, men som ikke ble gravd i denne omgang. Ved Tjerne 175/5, 6 ble det i tillegg søkt etter en rydningsrøys og en struktur med ukjent funksjon, men disse viste seg å ligge utenfor planområdet. To kullprøver fra kokegropene ble ¹⁴C-datert til romertid (230–375

e.Kr., T-18829, T-18830).

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Lise-Marie Bye Johansen/Jannie Schnedler Johansen, 2007

Saksnummer: 02/0325, 05/1750

IMBH

Nr. 24

Løten allmenning, 273/220

Løten kommune

Sikringsundersøkelse, Norbygda skianlegg

Jernutvinningsanlegg (id115164)

Yngre jernalder/middelalder

C59634

Lokaliteten ligger ved elva Fura nord for Gryllingsetra,

i Løten Allmenning. Kulturminnene ligger på en brink i terrenget, ovenfor den N-S-gående elva. I løpet av en dag gjennomførte representanter fra KHM og Hedmark fylkeskommune en sikringsundersøkelse av et jernutvinningsanlegg som var skadet i forbindelse med bygging av skianlegg.

Undersøkelsen omfattet en enkel dokumentasjon ved hjelp av prøvestikk med jordbor og spade, tegning, foto og innmåling med GPS. Det ble dokumentert to kullgroper og to slagghauger samt en mindre haug/slaggansamling. Det ble ikke påvist noen ovn eller tuft. Hele området var tidligere skadet som følge av hogst/markberedning. Et profil ble rensket fram i kanten av en skadet slagghaug, og to kullprøver ble tatt fra denne. Det er ikke utført radiologisk datering av prøvene. Anlegget representerer minst ett jernutvinningsanlegg fra yngre jernalder / middelalder.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Inger Marie Berg-Hansen, 2014

Saksnummer: 04/3949

IMBH

Nr. 25

Krakerud, 50/1, 3

Sør-Odal kommune

Hovedvannledningsanlegg Sander-Skarnes, etappe 2

Bosetningsspor (id91333, 91335)

Yngre bronsealder, eldre jernalder

C55035-55036

Det om lag 1100 m² store utgravningsområdet lå i dyrka mark på sørsida av Glomma. Det er tidligere registrert og påvist flere kulturminner i området. I 2004 gjennomførte Kulturhistorisk museum en utgravning på Moen 49/1 rett vest for det aktuelle utgravningsområdet, hvor det ble avdekket bosetningsspor som dateres til jernalder (Berg-Hansen 2009).

Under utgravningen på Krakerud ble det påvist 26 forhistoriske nedgravinger: 6 kokegroper, 16 stolpehull, 3 avfallsgroper og 1 ovn, som sannsynligvis er brukt til keramikproduksjon. Det ble påtruffet keramik i 7 av nedgravningene, og det ble samlet inn totalt 224 enkeltskår. Det meste av keramikken ble funnet i ovnen (S22) og i en stor avfallsgrop (S8). I forbindelse med flateavdekkingen ble det dessuten gjort et løsfunn av en skafthulløks (C55036/1).

Sammen med funnene på Moen fra 2004 utgjør de undersøkte kulturminnene på Krakerud en del av et stort område med spor etter bosetning og håndverksaktivitet fra et langt tidsrom. Funnmaterialet og enkelte strukturer fra begge undersøkelsene viser likhetstrekk. Området er ikke fullstendig undersøkt, men strekker seg utover i flere retninger. Mens området som ble

undersøkt i 2004, hovedsakelig ble datert til ulike deler av jernalder, ga ¹⁴C-dateringene fra Krakerud hovedsakelig yngre bronsealder, med unntak av to kokegroper som er datert til eldre romertid. Stedets sentrale beliggenhet ved den seilbare Glomma kan ha hatt avgjørende betydning for omfanget av bosetningen og aktivitetene. Gårdsnavnene i området vitner om omfattende bosetning på begge sider av Glomma, senest fra og med jernalder.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Charlotte Melsom, 2005

Litteratur:

Berg-Hansen, I.M. 2009. «Nr. 28, 2004, Moen, Hedmark.» J. Bergstøl (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2003-2004*: 47. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 77.)

Saksnummer: 05/5117

IMBH

Nr. 26

Kavlerud, 40/1, 345

Våler kommune

Nydyrking

Kullgroper (id90463, 1-5)

Middelalder

C55926

Arkeologisk undersøkelse av fem kullgroper. Fire, R1-R4, ligger på parsellen 40/1, og én, R5, er beliggende på 40/345. Én kullgrop, R1, ble fullstendig utgravd ved hjelp av snitting med gravemaskin. De øvrige ble undersøkt og dokumentert i overflaten. Det ble dessuten tatt et prøvestikk i kullgrop R5.

Kullgropene er sterkt sammenraste på grunn av ustabil sandgrunn, men ser ut til å ha hatt en indre grunnflate på ca. 3×3 m og er gravd drøyt en meter ned i bakken. Gropene er store og ligger samlet i utmark. De kan ha vært brukt til produksjon av kull for jernutvinning. Kull fra R1 og R5 er ¹⁴C-datert til henholdsvis 1200-tallet og 11-1200-tallet e.Kr. (T-18611 og T-18612).

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Jørgen Bøckman, 2007

Saksnummer: 05/4716

IMBH

Nr. 27

Audenby, 51/18

Våler kommune

Nydyrking

Kullgroper (id91666, 1-7)

Middelalder

C55925

Arkeologisk undersøkelse av sju kullgroper. Tre kullgroper ble fullstendig utgravd ved hjelp av snitting med gravemaskin. De øvrige ble undersøkt og dokumentert i overflaten.

De sju undersøkte kullgropene (R1–R7) er relativt homogene i størrelsen. De har hatt en bunnflate på ca. 2,5–3 m og en dybde på 0,75–1,20 m, men var ved undersøkelsen sterkt sammensunkne. De kan ha vært brukt til produksjon av kull for jernutvinning. ¹⁴C-datering av fire kullprøver fra tre av kullgropene plasserer disse innenfor tidsrommet 1010–1290 e.Kr.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Jørgen Bøckman, 2007

Saksnummer: 05/6632

IMBH

Nr. 28

Grundset, 14/3

Elverum kommune

Reguleringsplan for Grundset grustak

Dyrkingsterrasser, kullgroper, tjæremile, ulvestue (id88080–88084, 88086, 88087, 88092)

Bronsealder, jernalder, middelalder

C54251–54254

I forbindelse med utvidelse av Grundset grustak ble 14 av 22 registrerte kulturminner utgravd i 2005. Det ble undersøkt en ulvestue (R1), en tjæregroft (R13) fire kullgroper (R2, R8, R16 og R17) og åtte dyrkingsterrasser (R4, R5, R6, R7, R9, R10, R12 og R18).

Tre av dyrkingsterrassene (R4, R5 og R6) og to av kullgropene (R16 og R17) ble prøvestukket, mens de øvrige kulturminnene ble snittet med gravemaskin. I to av dyrkingsterrassene ble det tatt ut trekullprøver og pollenprøver (R7 og R12). Fra R7 ble det også tatt ut prøver for mikromorfologisk analyse. Terrassene ble tolket som oppbygde sandterrasser, der det var bygd opp en terrassekant av torv og fylt på sand på innsida for å danne et jordsmonn å dyrke i. Det ble funnet sandlag som ble tolket som dyrkingslag ut fra blant annet fargeforskjeller og innhold av kullpartikler. De mikromorfologiske analysene bekreftet at terrassene har vært brukt til dyrking, gjennom funn av endret porestruktur, trekullinnhold, tilføring av jord og spor etter gjødsling med aske og torv. ¹⁴C-dateringer i kombinasjon med øvrige analyser tyder på bruk fra folkevandringstid (400–560 e.Kr.), med etterfølgende brakklegging, og en fornyet intensivering av aktiviteten fra tidlig middelalder (1025–1220 e.Kr.) og framover (Holm og Sageidet 2013).

Kullgropene var mindre enn det som er typisk for området. De inneholdt likevel rikelig med trekull og var kvadratiske til rektangulære i bunnen. To ¹⁴C-dateringer ga 900–1015 e.Kr. (1070 ± 50 BP,

T-18688) og 1170–1285 e.Kr. (810 ± 75 BP, T-18685), det vil si tidsrommet fra sein vikingtid og tidlig middelalder.

Ulvestua var tydelig nedskåret i sanda, med rette vegger og flatt gulv. Det ble ikke funnet rester etter noen trekonstruksjon utover et mulig stolpehull i midten av gropa. Gropa er ikke datert.

Tjæregrofta var smal og distinkt, om lag 0,7×7,5 m, og med en liten tappegrop i enden. Rester av forkullet tyrispik ble funnet i grøfta. To ¹⁴C-dateringer fra tjæregrofta ga 730–945 e.Kr. (1205 ± 65 BP, T-18692) og 880–1000 e.Kr. (1120 ± 65 BP, T-18693), det vil si vikingtid, som resultat.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Ingunn Holm, 2007

Litteratur:

Holm, I. og B.M. Sageidet 2013. «Origin of the Sandy Terraces at Grundset, Elverum, South-Eastern Norway. Evidence from Archaeological Soil Micromorphology». *Journal of Nordic Archaeological Science* 18: 67–83.

Saksnummer: 05/2153

IMBH

Nr. 29

Lømo, 72/14

Elverum kommune

Reguleringsplan for rv. 20, gang- og sykkelveg,

Jømna–Heradsbygd

Kullgrop (id90989)

Tidlig middelalder

C54259

Kullgropene R1 og R2 var ødelagt ved nedleggelse av kabler og rør i traseen for gang- og sykkelveien. Det ble søkt med gravemaskin i de oppgravde massene, men alle spor etter gropene var borte bortsett fra noen trekullstykker som lå på bakken der hvor R1 hadde ligget. Et av disse ble ¹⁴C-datert til 1000–1165 e.Kr. (980 ± 75 BP, T-17950), det vil si tidlig middelalder.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Jostein Bergstøl, 2005

Saksnummer: 05/4631

IMBH

Nr. 30

Kjelde (Kilde), 32/1, 10

Åmot kommune

Sikringsundersøkelse

Branngrav (id-nummer mangler)

Vikingtid

C56149

Undersøkelsen er gjennomført som en

Figur 3.6. Sikringsgraving av branngraven trinn for trinn på Kjelde i Åmot kommune i Hedmark (katalognr.30). Det svarte laget markerer gravens omriss. Nederst til venstre synes en stripe med kull og brente bein som var pløyd opp i åkerlaget over graven. Nederst til høyre er noen av gjenstandsfunnene. Foto: K. Skare, Hedmark fylkeskommune, og I.M. Berg-Hansen, KHM.

Figure 3.6. Excavation of a cremation burial at Kjelde in Åmot Municipality, Hedmark County. Photos: K. Skare, Hedmark County Authority, and I. M. Berg-Hansen, Museum of Cultural History.

sikringsgravning av en branngrav (S1-2005) på åkerstykket kalt Svenskejordet etter funn av brente bein og kull i overflaten. Graven er etter alt å dømme en del av et gravfelt og må ses i sammenheng med kulturminnene R189, R190 og R191, som er undersøkt i perioden 1994-1996 i forbindelse med Rødsmosprosjektet (Bergstøl 1997). I 1999 ble det

dessuten foretatt en sikringsgravning av en skjelettgrav fra vikingtid lenger vest på Svenskejordet (jf. id155771).

Branngraven besto av en gravd grop uten noen synlig bevart markering eller spor etter fysisk avgrensning mot jorda omkring. Graven ser ikke ut til å ha vært forstyrret utenom i toppen, hvor den er pløyd

opp. De brente beina, kullet og gjenstandene lå spredt i massene i graven. Fordelingen tyder på at materialet fra kremasjonen er tømt i gropa og ikke lagt i noen spesiell formasjon. Noe bein og kull ble også funnet i plogfuren i dyrkingslaget over. Beina er knust og relativt hardt brent. Det ble funnet til sammen 26 gjenstander og fragmenter av jern. Av disse kunne flere typebestemmes. Blant disse har det vært mulig å bestemme en mulig bisselring og en nøkkel nærmere. Disse gjenstandene antyder en datering til yngre jernalder, trolig vikingtid. Det er ikke foretatt noen ¹⁴C-datering av funnet. Analysen av de brente beina viste at det dreide seg om et voksent menneske under 40 år, muligens en kvinne. I tillegg inneholdt graven en del dyrebein som ikke er analysert.

Samtidig med undersøkelsen leverte forpakteren av jordet, Kåre Mølsted, inn en lanse som tidligere var funnet på overflaten samme sted som skjelettgraven fra vikingtid. I forbindelse med at han fylte igjen sjakta etter at den aktuelle utgravningen var avsluttet, fant han dessuten en jernsigd som senere ble levert inn. Denne kan ha tilhørt S1–2005.

Undersøkelsen av S1–2005 viste at til tross for at noe materiale fra toppen av graven var pløyd opp, var det fortsatt bevart en god del. Observasjoner av flere kullflekker i samme område av åkeren tydet imidlertid på at flere slike graver kunne stå i fare for å bli pløyd bort.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen
Rapport: Inger Marie Berg-Hansen

Litteratur:

Bergstøl, J. 1997: *Fangstfolk og bønder i Østerdalen. Rapport fra Rødsmoprojektets delprosjekt «marginal bosetning»*. Universitetets Oldsaksamling, Universitetet i Oslo. (Varia, 42.)

Saksnummer: 05/13516

IMBH

Nr. 31

Gråffellprosjektet

Åmot kommune

Gråffellområdet og Rena elv

A. Etablering av nytt skyte- og øvingsfelt – «Regionfelt Østlandet»

Utgravninger av steinalderlokaliteter, kokegrop, fangstgrop for elg, jernframstillingsplasser, kullgrop, røstebestander, seterområder (hustuffer og fossile dyrkingsspor)
Steinbrukende tid, eldre og yngre jernalder, middelalder, nyere tid

C54328–54481, C54997–54998

Undersøkelsene er presentert i Rundberget 2007 (red.) og Amundsen 2007 (red.).

Prosjektleder: Kathrine Stene

Litteratur:

Amundsen, T. (red.) 2007. *Elgfangst og bosetning i Gråffellområdet. Gråffellprosjektet*, bind 2.

Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 64.)

Rundberget, B. (red.) 2007. *Jernvinna i Gråffellområdet.*

Gråffellprosjektet, bind 1. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 63.)

Saksnummer: 03/205, 05/1351

B. Flytting av Ingeniørvåpenet til Rena leir – «Oversetting over vassdrag (OVAS)»

Reguleringsplan for Løpsjøen / Rena leir (OVAS)

Utgravninger av lokaliteter fra steinbrukende tid
Steinbrukende tid

C53829, C54083–54086

Undersøkelsene er presentert i Stene 2010 (red.).

Prosjektleder: Kathrine Stene

Litteratur:

Stene, K. (red.) 2010. *Steinalderundersøkelser ved Rena elv. Gråffellprosjektet*, bind 3. Kulturhistorisk museum,

Universitetet i Oslo. (Varia, 76.)

Saksnummer: 02/12031, 05/5398

KSTE

Nr. 32

Koppang med bakken nordre, Tresen, 19/7

Stor-Elvdal kommune

Reguleringsplan for Koppang rensesepark

Kullgrop (id46576-R1, 92113-R2)

Middelalder

C54995

Undersøkelsen omfatter to kullgrop (R1 og R2). Kullgropene er deler av et større kulturmiljø bestående av ett fangstanlegg og fjorten kullgrop, som er regulert til «spesialområde bevaring». Kullgropene ble undersøkt med gravemaskin, der gropenes ene halvdel ble flategravd ned til milebunnen og deretter snittet. Én av kullgropene var rektangulær (R1), og én var kvadratisk (R2). Det ble tatt ut i alt fem kullprøver fra gropene. To av disse ble ¹⁴C-datert til tidlig- og høymiddelalder.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Hege Damlien, 2005

Saksnummer: 05/11893

IMBH

Figur 3.7. Sjaktovnen i profil fra Fagstad i Lillehammer kommune i Oppland (katalognr.33). Snittet viser slaggrøp med skiferheller. Foto: A. Mjærørum, KHM.

Figure 3.7. The remnants of a slag-pit furnace after excavation at Fagstad in Lillehammer Municipality, Oppland County. Photo: A. Mjærørum, Museum of Cultural History.

3.5. OPPLAND

Nr. 33

Fagstad, 42/1

Lillehammer kommune

Reguleringsplan for Fagstadlia

Jernvinneanlegg (id69735)

Jernalder

C54993

Jernvinneanlegg med sjaktovn med slaggrøp, tre stolpehull, slaggholdig avfallslag, to røstestplasser, ildsted, rydningsrøys og fire steinfylte groper med ukjent funksjon. Anlegget har tidligere vært undersøkt (Hauge 1946). Slaggrøpa framsto som sirkulær i plan, med en indre diameter på 1,2 m. I toppen var det rester av en nedsmeltet sjakt av brent leire. Slaggrøpa hadde en dybde på 0,8 m og var foret med stein ned til 0,7 cm dybde. I gropa lå det 438 kg slag. Rundt ovnen ble det påvist to, eller muligens tre, stolpehull. Det antas at de har inngått i en rektangulær takkonstruksjon over ovsområdet. Slagmengden i avfallslaget er estimert til 7,3 tonn. Metallurgiske analyser av åtte slag- og malmprøver fra lokaliteten viser at for 10 kg slag ble det benyttet 25,45 kg malm og produsert 12,2 kg jern.

I alt 17 kullprøver ble sendt til vedartsanalyser, noe

som hovedsakelig resulterte i furu (*Pinus*), men også noen stykker med bjørk (*Betula*). Tolv prøver av både bjørk og furu ble datert, hvorav elleve til perioden 60–675 e.Kr. Prosjektleder: Jan Henning Larsen Rapport: Axel Mjærørum, 2006

Litteratur:

Hauge, T.D. 1946. *Blesterbruk og myrjern. Studier i den gamle jernvinna i det østnorske Norge*. Oslo: Universitetets Oldsaksamling. (Universitetets Oldsaksamling Skrifter, bind 3.)

Larsen, J.H. 2009. *Jernvinneundersøkelser. Faglig program*, bind 2. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 78.)

Saksnummer: 05/5748

IMG

Nr. 34

Hovemoen 186/1

Lillehammer kommune

Reguleringsplan for næringsområde Hovemoen nord

Kullgroper (id94175 og 94204)

Middelalder

C55929

Begge kullgropene (R1 og R3) ble snittet med grave-maskin. Kullgropene kunne defineres som mellomstore og med sirkulær milebunn. I profil framkom en henholdsvis buet og flat bunnform. Det ble vedartsanalysert en prøve fra milebunnen i hver grop. Begge prøvene inneholdt furu (*Pinus*) og ble radiologisk datert til henholdsvis tidlig- og høymiddelalder.

Prosjektleder: Jostein Bergstøl

Rapport: Jostein Bergstøl, 2007

Saksnummer: 05/17547

IMG

Nr. 35

Lunde store 256/11

Nord-Fron kommune

Reguleringsplan for Rustmoen grus- og industriområde

Kullgrop (id-nummer mangler)

Middelalder

(C-nummer mangler)

Kullgropa (R6) ble snittet med gravemaskin, og det ble påvist to bruksfaser. I den eldste fasen framkom en sirkulær form på milebunnen, mens den yngste var tilnærmet firkantet. En prøve fra hver bruksfase ble vedartsanalysert, og begge inneholdt furu. De er radiologisk datert til høymiddelalder og overgangen til senmiddelalder.

Prosjektleder: Jan Henning Larsen

Rapport: -

Saksnummer: 05/3432

IMG

Nr. 36

Skurdal og Ryssland sameige, Rudi nedre 41/1 og Takestad nordre 43/1

Sør-Fron kommune

Reguleringsplan for Borgen

Jernvinneanlegg (id62746)

Eldre jernalder

(C-nummer mangler)

En mindre undersøkelse ble foretatt på Borgen ved Gålåvatnet. Jernvinneanlegget var sterkt skadet etter inngrep i forbindelse med veiarbeid på 1960-tallet og var blitt ytterligere skadet siden registreringen i 1981. Ovn og eventuelle andre strukturer var fjernet, men har trolig vært av typen «Østlandsovn». Spredt slagglå lå over et stort område, og den viktigste delen av anlegget besto av en 8×7 m stor og 1,3 m høy del av slagghaugen. Det ble lagt vekt på å få ut prøver til datering. Tre prøver ble vedartsanalysert. To prøver inneholdt kun furu (*Pinus*), mens én prøve inneholdt både furu og bjørk (*Betula*). Dateringene falt innenfor steinalder, førromersk jernalder og romertid.

Virksomheten er trolig fra romertiden.

Prosjektleder: Jan Henning Larsen

Rapport: -

Litteratur:

Larsen, J.H. 2006. «Jernvinneanlegget på Borgen ved Gålåvatnet». *Fronsbygden 2006*: 102–111.

Larsen, J.H. 2009. *Jernvinneundersøkelser. Faglig program*, bind 2. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 78.)

Saksnummer: 05/271

IMG

Nr. 37

Segalstad 225/121

Gausdal kommune

Gausdalshallen

Kullgrop (id88183)

Middelalder

(C-nummer mangler)

Mellomstor kullgrop med kvadratisk milebunn. Strukturen ble snittet med gravemaskin. En prøve ble vedartsanalysert til furu og radiologisk datert til høymiddelalder.

Prosjektleder: Jan Henning Larsen

Rapport: -

Saksnummer: 05/1359

IMG

Nr. 38

Ragnhildrud 85/1

Gran kommune

Reguleringsplan for rv. 4

Amundrud–Almenningsdelet

Kullgroper og mulig kullmile (id88210)

Middelalder og nyere tid

C55930–55931

Det ble undersøkt tre kullgroper (R30, R31 og R33), tre åkerflater og en mulig kullmile. En kullgrop ble avskrevet som rotvelt. Åkerflatene ble avskrevet som nyere tids kulturminner og ble ikke undersøkt nærmere. En kullgrop ble maskinelt snittet og den andre ble prøvestukket, mens det ble anlagt en liten sjakt inn i kullmila. Både kullgropene og mila kan defineres som små. En av kullgropene var anlagt mellom et bergskjær og to store, jordfaste steiner, noe som er svært uvanlig. Den mulige kullmila lå i skrånende terreng, noe som også er en uvanlig plassering, og det ble derfor undersøkt hvorvidt strukturen kunne være en tjæremile. Det ble imidlertid ikke påvist spor som pekte i en slik retning. En prøve fra hver struktur ble vedartsanalysert, og alle inneholdt furu (*Pinus*). Prøvene ble deretter

Figur 3.8. Sjaktovnen på Beito i Øystre Slidre i Oppland, med mulig slaggrenne i forkant av bildet (katalognr.39). Foto: A. Mjærum, KHM.

Figure 3.8. The remnants of a slag-tapping furnace at Beito in Øystre Slidre Municipality, Oppland County. Photo: A. Mjærum, Museum of Cultural History.

radiologisk datert og indikerer at én av kullgropene var fra senmiddelalder, mens den andre kullgropa og mila var fra etterreformatorisk tid.

Prosjektleder: Jostein Bergstøl

Rapport: Jostein Bergstøl, 2007

Saksnummer: 05/13517

IMG

Nr. 39

Beito søndre 3/121

Øystre Slidre kommune

Beito Høyfjellshotell

Jernvinneanlegg, kullgrop (id69482)

Yngre jernalder og middelalder

C54994

Jernvinneanlegg med blestertuft, seks kullgroper, malmlager, to slagghauger og to sjaktovner med slaggrenne. Ovnene har hatt slaggtapping. Blestertufta hadde ytre mål på 6,8×4,6 m. I slagghaugene ble det påvist både renneslagg og bunnskoller, og slaggmengden er estimert til 1610 kg. Fem av kullgropene lå i nær tilknytning til anlegget, og alle hadde nær

kvadratisk form på milebunnen. En sjettede kullgrop ble oppdaget 40 m fra anlegget og prøvestukket. Trettien kullprøver ble vedartsbestemt, og en overvekt av materialet ble bestemt til å være bjørk (*Betula*), men det var også innslag av furu (*Pinus*) og selje/vier/osp (*Salix/Populus*). Tolv prøver ble radiologisk datert, og alle dateringene ligger innenfor 890–1400 e.Kr. To av kullgropene ser ut til å være henholdsvis yngre og eldre enn anlegget. Hovedbrukstiden til jernvinneanlegget ligger trolig innenfor 1010–1300 e.Kr. Tre slag-, jern- og malmprøver ble sendt til metallurgiske analyser.

Prosjektleder: Jan Henning Larsen

Rapport: Axel Mjærum, 2006

Litteratur:

Larsen, J.H. 2009. *Jernvinneundersøkelser. Faglig program*, bind 2. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 78.)

Saksnummer: 05/9601

IMG

Figur 3.9. Del av kokegropfeltet på Lo i Ringerike kommune i Buskerud (katalognr.42). Foto: J.S. Johansen, KHM.
Figure 3.9. Part of a cooking-pit site at Lo in Ringerike Municipality, Buskerud County. Photo: J. S. Johansen, Museum of Cultural History.

Nr. 40

Sveen 6/3, 6, Grov 7/4, Bø 8/2, Kasa 9/2, Strand 10/4

Vang kommune

Reguleringsplan for Gudbrandslie og kommunedelplan for Tyinkrysset.

Utgravningen ble gjennomført i løpet av to sesonger og presenteres samlet i katalogen for undersøkelser i 2006.

Nr. 41

Børrnøse, Grov, 7/194

Vang kommune

Sikringsundersøkelse

Jernvinneanlegg (id89657)

Yngre jernalder / middelalder

(C-nummer mangler)

Jernvinneanlegget (R51) ble oppdaget av fylkeskommunen i 2004 innenfor et område som i bebyggelsesplanen allerede var avsatt til hyttebygging. Etter avtale med grunneier foretok Kulturhistorisk museum en mindre undersøkelse av anlegget. Utgravningen foregikk under stort tidspress parallelt med anleggsvirksomheten på

tomta, men det lot seg gjøre å sikre data om anleggstypen. Det ble påvist en hesteskoformet blestertuft med ovnsområdet i nordre kortende og en slagghaug vest for ovnsområdet. Ovnene var av type sjaktovn med slaggtapping og likner flere av de ovnene som ble undersøkt på det tilgrensende prosjektet Gudbrandslie i 2005 og 2006 (se under). Ovnene var skåret ned i bakken og fundamentert på en flat steinhelle. Rundt sjakta var den støttet opp av store og mellomstore steiner. På steinhella i bunnen lå en liten slaggekake på ca. 32 cm i diameter. Ovnene ser ut til å ha hatt en indre diameter på ca. 38 cm. Slagghaugen hadde en tykkelse på opptil 50 cm, og det ble påvist renneslagg i denne. En kullprøve og en slaggsprøve ble samlet inn, men er ikke analysert.

Prosjektleder: Jan Henning Larsen

Rapport: -

Saksnummer: 05/11168

IMG

Figur 3.10. Rund kokegrop (S28) før utgraving på Lo med diameter 1,9 m. Halve koksteinslaget er rensset fram. Halve gropa inneholdt 115 liter stein. Gropa er datert til 130–340 e.Kr. (katalognr.42). Foto: A. Skogsfjord, KHM.

Figure 3.10. Cooking pit before excavation at Lo. The pit is dated to AD 130–340. Photo: A. Skogsfjord, Museum of Cultural History.

3.6. BUSKERUD

Nr. 42

Lo, 132/3,5

Ringerike kommune

Reguleringsplan for idrettsanlegg i Haugsbygd

Kokegropfelt (id87839)

Eldre jernalder

C54229, C54494

Planområdet ligger sentralt i Haugsbygd i et jordbrukslandskap ca. 2–3 km øst for Hønefoss, ca. 1 km sør for Randselva og vel 1 km nordøst for Sætrang, med den eksepsjonelt rike dobbeltgraven fra yngre romertid. Rett vest for planområdet ligger tre–fire gravhauger. I distriktet for øvrig er det mange gravhauger, og Haug middelalderkirke ligger sørvest for gården. Området heller mot sørvest med to nord–sør–gående høydetrak med et fuktig dalsøkk imellom.

Undersøkelsen ble foretatt ved maskinell flateavdekking av åkerjord. Trettitre strukturer ble avdekket, hvorav tretti var kokegrop, hvorav alle ble undersøkt. Tjuefire kokegrop ligger samlet i et felt øverst i skråningen, nær gårdstunet. Åtte av kokegropene

ligger lenger nede fordelt med fire på hver side av dalsøkket, nærmere gravhaugene. Eneste gjenstandsfunn var et fragment av en pilspiss av flint fra seinneolitikum/bronsealder, som ikke har noen sammenheng med kokegropene.

Kokegropfeltet besto av til dels store grop, med største mål 150–210 cm, med rund/oval eller firkantet form. De inneholdt varierende mengde kokstein, mange 50–100 liter, opptil over 200 liter i utgravd halvdel. Karakteristisk var at de aller fleste gropene overlappet hverandre i grupper på to og tre. Kullprøver er treslagsanalysert av H.I. Høeg og viser bruk av furu i alle kokegropene, med unntak av to grop som lå nærmere dalsøkket, hvor det var benyttet ulike løvtrær (eik, lind, selje, bjørk). I flere av gropene ble det funnet brente bein av sau/geit og ubrente tenner av sau/geit og ubestemt klovdyr. ¹⁴C-dateringer av 12 grop samlar seg innenfor romertid, ca. 50 e.Kr.–380 f.Kr. Dateringene varierte uavhengig av formen på gropene.

Kokegropene føyer seg inn i et kjent mønster ved dateringer til eldre jernalder, hvorav mange fra romertid. Funn av ubrente tenner er heller ikke uvanlig og er tolket som spor etter offer i forbindelse med rituelle

Figur 3.11. Kokegropfeltet ved Hole prestegård med kirken i bakgrunnen, Hole kommune i Buskerud (katalognr.43). Foto: G. Reitan, KHM.

Figure 3.11. Cooking-pit site at Hole vicarage in Hole Municipality, Buskerud County. The church is visible in the background. Photo: G. Reitan, Museum of Cultural History.

Figur 3.12. Kokegrop S45 med ubrente tenner av storfe på Hole prestegård (katalognr.43). Gropa er ^{14}C -datert til 245–420 e.Kr. Foto: G. Reitan, KHM.

Figure 3.12. Cooking pit with teeth from cattle at Hole vicarage. The pit is dated to AD 245–420. Photo: G. Reitan, Museum of Cultural History.

måltider. Det særpregede ved dette kokegropfeltet var størrelsen og formene på gropene og at så mange groper synes å være intensjonelt anlagt slik at de overlapper. Området må kunne tolkes som et viktig samlingssted i romertid. Kanskje var det en kultplass som skulle ligge i skjul i en lysning i skogen, en «hellig lund». Her kan det nevnes at gårdsnavnet Lo betyr «eng», og at grunnbetydningen er «lysning i skogen».

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Janni Schnedler Johansen, 2005

Saksnummer: 05/1759

LIGU

Nr. 43

Hole prestegård, 224/1

Hole kommune

Kokegropfelt

Reguleringsplan for Hole prestegård,

kirkegårdsutvidelse

Kokegropfelt (id88563)

Eldre jernalder

C54234

Området ligger sentralt i den del av kommunen som benevnes Røysehalvøya, og som strekker seg sørover inn i Tyrifjorden. Dette er et produktivt jordbrukslandskap som er rikt på kulturminner, særlig gravhauger fra jernalderen. Disse har gitt sjeldne funn med edelmetaller og annen import spesielt fra romertid, for eksempel den rike kvinnegraven fra Hundstad og våpengraver med blant annet sporer fra det nærmeste gravfeltet, som ligger på Frøyshov. Undersøkellesområdet ligger mellom en stor gravhaug og Hole kirke, som er fra middelalderen. På prestegården er det funnet et sverd med stempel fra yngre romertid, som må skrive seg fra en grav.

Undersøkelsen ble foretatt ved maskinell flateavdekking av i underkant av 1000 m² i åker. Det ble påvist 75 nedgravinger, hvorav 58 ble tolket som sikre kokegroper. De øvrige strukturene kunne ikke bestemmes og ble ikke prioritert for videre undersøkelse. Av de sikre kokegropene ble 27 undersøkt. Flere av disse var påvirket av tidligere dyrking, og de fleste hadde typisk form og størrelse: runde med diameter omkring 1 m, noen 1,50–2 m. Noen få var rektangulære. Gropene inneholdt varierende mengde skjorbrent stein, fra 3 til 115 liter i utgravd halvdel.

Ni kokegroper er ¹⁴C-datert og viser bruk innenfor tidsrommet ca. 350 f.Kr. til ca. 540 e.Kr., altså førromersk jernalder, romertid og tidlig folkevandringsperiode. Dette tilsvarer hovedperioden for bruken av kokegroper. Kullprøvene ble treslagsanalysert av H.I. Høeg. Analysene viser at de eldste kokegropene inneholdt hovedsakelig bjørk, mens de tre yngste inneholdt kun furu.

Det ble gjort funn i 16 av kokegropene: 1 fragment av jernbeslag med bronsebelegg, 2 skår av leirkar, 3 biter slagg, 1 flintavslag. Ved opprensing ble det også funnet en hjerteformet pilspiss av flint fra seinneolittikum. Bemerkelsesverdige er de mange fragmentene av ubrente dyretenner, mest storfe, men også hest og sau/geit. Dette fenomenet er ikke uvanlig i kokegroper og er tolket som spor etter offer i forbindelse med rituelle måltider. Kokegropfelt nær middelalderkirker er kjent flere steder. Selv om det ikke kan påvises kultplasskontinuitet, ser det ut til at menneskene ofte har valgt samme sted som offentlig samlingsplass knyttet til kultutøvelse i eldre jernalder og i middelalder.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Gaute Reitan, 2006

Saksnummer: 02/9923

LIGU

Nr. 44

Reiarsgard, 39/14, Sæl søndre, 45/2, Sæl nordre, 46/1, Skrindo, 47/1, 2, 5, 6, Haug, 48/1, 2

Ål kommune

Reguleringsplan for Skrindehaugen

Kullgroper (id89140)

Yngre jernalder / middelalder

C54236

Planområdet (hyttebygging) ligger ca. 5 km nord for Ål sentrum, på østsida av Votndalen, med blandingskog, myrdrag, tjern og bergknauser, 900–1000 moh. I kommunen er det registrert et stort antall kulturminner knyttet til jernutvinning.

Det var registrert tolv kullgroper i området. Alle ble undersøkt, hvorav fire ved hjelp av gravemaskin og åtte med prøvestikk. Gropene hadde både rund og firkantet form.

Treslagsanalyse utført av H.I. Høeg viser at furu var det vanligste treslaget som ble benyttet. Likevel var det bare eller hovedsakelig bjørk i to groper, mens det var en blanding av treslag i fire av gropene. Seks kullprøver fra fem groper ble ¹⁴C-datert og viser bruk innenfor tidsrommet 980–1300, altså før Svartedauden.

En grop skiller seg ut med hensyn til både datering og form. Kullgropa R11 var rund og er datert til 1160–1270 e.Kr. (bjørk) i likhet med de øvrige gropene, men den hadde en liten sekundærgrop med kvadratisk form. Sekundærgropa er datert på furu til tidsrommet 1440–1630 e.Kr. Undersøkelsen viser at groper med ulik form var i bruk på samme tid. Ingen jernvinneplass er kjent i umiddelbar nærhet, men kullproduksjonen kan trolig likevel knyttes til jernutvinning.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Tone Wikstrøm, 2006

Saksnummer: 05/6049
LIGU

Nr. 45

Søndrol, 11/5, 8

Hol kommune

Reguleringsplan, Holsåsen, del 1

Kullgroper (id89309, 89310, 90693)

Middelalder

C55045

Planområdet for hyttebygging ligger øst i kommunen, 700–800 m nord for Holsfjordens østlige ende, 900–1000 moh. Området er kupert og preget av fjellbjørkeskog med innslag av gran, noe myr og blokkstein. Her er en eldre setervoll og et nydyrka område. I kommunen er det registrert et stort antall kulturminner knyttet til jernutvinning.

Seks kullgroper var registrert, og alle ble undersøkt ved prøvestikk. Gropene hadde indre mål omkring 1–1,5 m, med oval eller firkantet form. Alle kullprøvene ble treslagsanalysert av H.I. Høeg. I to groper var det bare furu (R2, R4, med en bit av bjørk), mens i de øvrige var det bare bjørk, men med et lite innslag av furu i grop R6, hvor det dessuten var to kullag.

Tre av gropene er ¹⁴C-datert. To er fra 1200-tallet før Svartedauden, R5 (1220–1295 e.Kr., datert på bjørk) og R6 (1255–1295 e.Kr., datert på bjørk fra det øverste kullaget), mens den tredje dateringen er fra grop R2, som er fra etter pesten (1475–1650 e.Kr., datert på furu). Resultatene viser til tre bemerkelsesverdige forhold. Det gjelder spredning av dateringer før og etter Svartedauden, variasjon av treslag som kanskje reflekterer endring av landskapsbruk og vegetasjon, og dessuten at gropene tilsynelatende hadde forskjellig form. De to eldste gropene var henholdsvis oval og firkantet, den yngste rektangulær. Kullproduksjonen kan trolig knyttes til jernutvinning i området.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Gaute Reitan, 2006

Saksnummer: 05/12776

LIGU

Nr. 46

Geilo, 64/1 mfl., Søbsjordet, 65/1 mfl.

Hol kommune

Reguleringsplan for Vestlia–Geilo, del 2

Kullgroper (id91522, 91563, 91565, 91566)

Middelalder

C54237

Planområdet for hyttebygging ligger like sør for Geilo sentrum, øst for Ustedalsfjorden, sør for elva Usteåne. Rv. 8 (Skurdalsvegen) går gjennom området.

Landskapet er en bratt dalside med bjørke- og furuskog, myr og landbruksområder med hytter og industri, 760–830 moh. Her har det vært støler, og det er fortsatt rester av beitelandskap og slåtteenger. I nærområdet er det tidligere foretatt utgravninger av jernvinneanlegg og kullgroper.

Åtte kullgroper var registrert og alle undersøkt ved prøvestikk. Muligens var alle gropene firkantede. Treslagsanalyse utført av H.I. Høeg viser at det ble benyttet furu. Fire groper er ¹⁴C-datert. Tre av gropene er fra før Svartedauden, innenfor tidsrommet 1020–1190 e.Kr., én var yngre, datert til 1300–1410 e.Kr. Kullproduksjonen har trolig sammenheng med jernvinna.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Tone Wikstrøm, 2006

Saksnummer: 05/1362

LIGU

Nr. 47

Pålgård, Skurdal, 90/4

Hol kommune

Ufysja minikraftverk

Kullgroper (id89328)

Middelalder

C54232

Tiltaket ligger i øvre Skurdalen, ca. 8 km sør for Geilo og ca. 4 km vest for Skurdalsvatnet. Gropene ligger i skråning på sørsida av elva Ufysja, ca. 800–975 moh. med stedvis tett bjørkeskog. I Skurdalen er det registrert et stort antall kulturminner knyttet til jernproduksjon. I forbindelse med planlagt drift av minikraftverket ble alle de tre registrerte kullgropene undersøkt ved hjelp av gravemaskin.

Alle gropene hadde firkantet form med indre mål 2,4–3,8 m, dybde 0,75–1,2 m. Det ble observert krysslågte vedskier. Alle kullprøvene er treslagsanalysert av H.I. Høeg og besto av bjørk. Alle er ¹⁴C-datert; to viser bruk før Svartedauden (1170–1270 e.Kr. og 1200–1270 e.Kr.), mens den yngste har datering før eller etter pesten (1300–1410 e.Kr.). Kullproduksjonen kan sannsynligvis knyttes til jernutvinning.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Christine Boon, 2005

Saksnummer: 05/8909

LIGU

Nr. 48

Eiker prestegård, 77/320

Øvre Eiker kommune

Eiker videregående skole

Mulig gravhaug (id19380)

En stor haug ligger i skolegården til Øvre Eiker videregående skole, tett ved gjerde og bilvei. Den er bevoskt med store ospe- og bjørketrær. Landskapet er planert i forbindelse med anlegning av skolegård og idrettsplass. Det ble foretatt en undersøkelse med gravemaskin i sikringssonen mot bilveien hvor det allerede var gjerde, telefonstolpe og trafikkskilt. Området bar preg av omroting med nyere tids søppel. Det ble ikke gjort funn eller observasjoner som kunne bekrefte at dette er en gravhaug.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Jostein Bergstøl, 2006

Saksnummer: 05/18670

LIGU

Nr. 49

Brastad øvre, 99/1, Brastad mellom, 100/1, Heia, 159/2

Lier kommune

Reservevannforsyning Glitreverket, Asker kommune

Bosetningsspor (id87782, 90277, 90278)

Steinalder, bronsealder og jernalder

C55104–55105

Traseen for reservevannledningen strekker seg på tvers av Lierdalen med frodige jordbruksarealer som veksler med ravinedaler og bekkeløp og enkelte skogspartier. Bebyggelsen består av spredt landbruksbebyggelse, noe boligbygg og industri. Undersøkelsen ble foretatt i tre områder som ligger et stykke fra hverandre, alle ved maskinell flateavdekking av åkerjord. Til sammen ble 95 strukturer undersøkt, datert til steinalder, bronsealder og jernalder.

På lokalitet 1 (id90278) ble 19 strukturer undersøkt, hvorav 15 kokegroper eller bunnen av kokegroper og 4 nedgravinger. ¹⁴C-dateringer viste at lokaliteten var i bruk i førromersk jernalder og romertid. Lokalitet 2 (id90277) besto av 134 strukturer, hvorav 61 ble avskrevet. De resterende strukturene fordeler seg på 26 kokegroper eller bunnen av kokegroper, 27 mulige stolpehull som ikke dannet noe system, og for øvrig noen nedgravinger med uviss funksjon. I tillegg ble det funnet skår av leirkar og flint. Tre av kokegropene ble datert og to til førromersk jernalder. Den siste ble datert til 4450–4170 f.Kr., slutten av eldre steinalder, noe som er en uvanlig datering i lavlandet. Gropa hadde samme innhold som jernaldergropene, det vil si et kullag med skjorbrent stein. Den ligger på nivå 35–40 moh., som kan ha vært strand på dette tidspunkt. På lokalitet 3 (id87782) ble det undersøkt to kokegroper, begge datert til førromersk jernalder. De fleste daterte strukturene er tolket som kokegroper, og de representerer trolig deler av større kokegropfelt,

kanskje festplasser, som kan knyttes til en samtidig bosetning i området.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Stig Knutsen, 2006

Saksnummer: 05/2340

LIGU

Nr. 50

Hyggen østre, 75/1, 2, 9

Røyken kommune

Reguleringsplan for Hyggen vest

Kokegroper, hulvei, røysfelt (id89364, 89390, 89393, 89388)

Steinalder, bronsealder, jernalder, middelalder

C55673–55675, C55682–55683

Reguleringsplanen omfattet et område ovenfor Hyggen tettsted øst for Drammensfjorden, ca. 7 km sørøst for Drammen, med det formål å bygge eneboliger. Landskapet er en sør- og sørvestvendt helling med to dype dalsøkk, ca. 80 moh., med skog, fjellknauser og noe dyrka mark.

Undersøkelsen var fordelt på fire felt. Felt 1 (id89364) ble undersøkt ved maskinell flateavdekking av åkerjord, hvor det ble påvist 17 groper. Tre mulige kokegroper er datert innenfor tidsrommet 6600–6400 f.Kr., det vil si eldre steinalder (nøstvetfasen). Disse gropene skiller seg fra kokegropene datert til jernalder ved at de var omrotet og inneholdt lite kull. Et ildsted ble datert til yngre steinalder, en mulig kokegrop til bronsealder og en liten kokegrop til vikingtid. Det ble funnet flintgjenstander (avslag og flekker), og dessuten slag og brent leire som kan skrive seg fra en esse.

På felt 2 (id89390) ble det undersøkt en hulvei, også denne ved maskinell hjelp. Kull fra forsinkingen er datert 1050–1215 e.Kr., det vil si tidlig middelalder. På felt 3 (id89393) ble to rydningsrøys og et mulig steingjerde snittet med maskin. Røysene ligger over minst to eldre dyrkingslag hvor pollenanalyse viste dyrking av rug og sannsynligvis bygg. Det øverste laget må være avsatt i seinmiddelalderen etter en avbrenning av bjørkeskog. Dette viser at det trolig har vært en ødefase etter at det nederste laget ble dannet. To dateringer fra tidlig middelalder faller sammen med dateringen fra hulveien og tyder på at avbrenning av området har skjedd på dette tidspunktet, og representerer muligens den eldste dyrkingsfasen. I alle lagene var det dessuten indikasjoner på husdyrbeite i skog. Røysene representerer den yngste ryddingen. På felt 4 (id89388) ble en mulig gravrøys undersøkt. Til tross for en dominerende beliggenhet med utsikt over Drammensfjorden var det ingen tegn til grav, og den er trolig en rydningsrøys.

Prosjektleder: Lil Gustafson

Rapport: Ole Kjos/Lil Gustafson, 2006
Saksnummer: 05/7363
LIGU

3.7. VESTFOLD

Nr. 51

Presterød, 151/3

Tønsberg kommune

Reguleringsplan for Ringvei nord,

Slagendalen–Kilen

Havneanlegg (id158230)

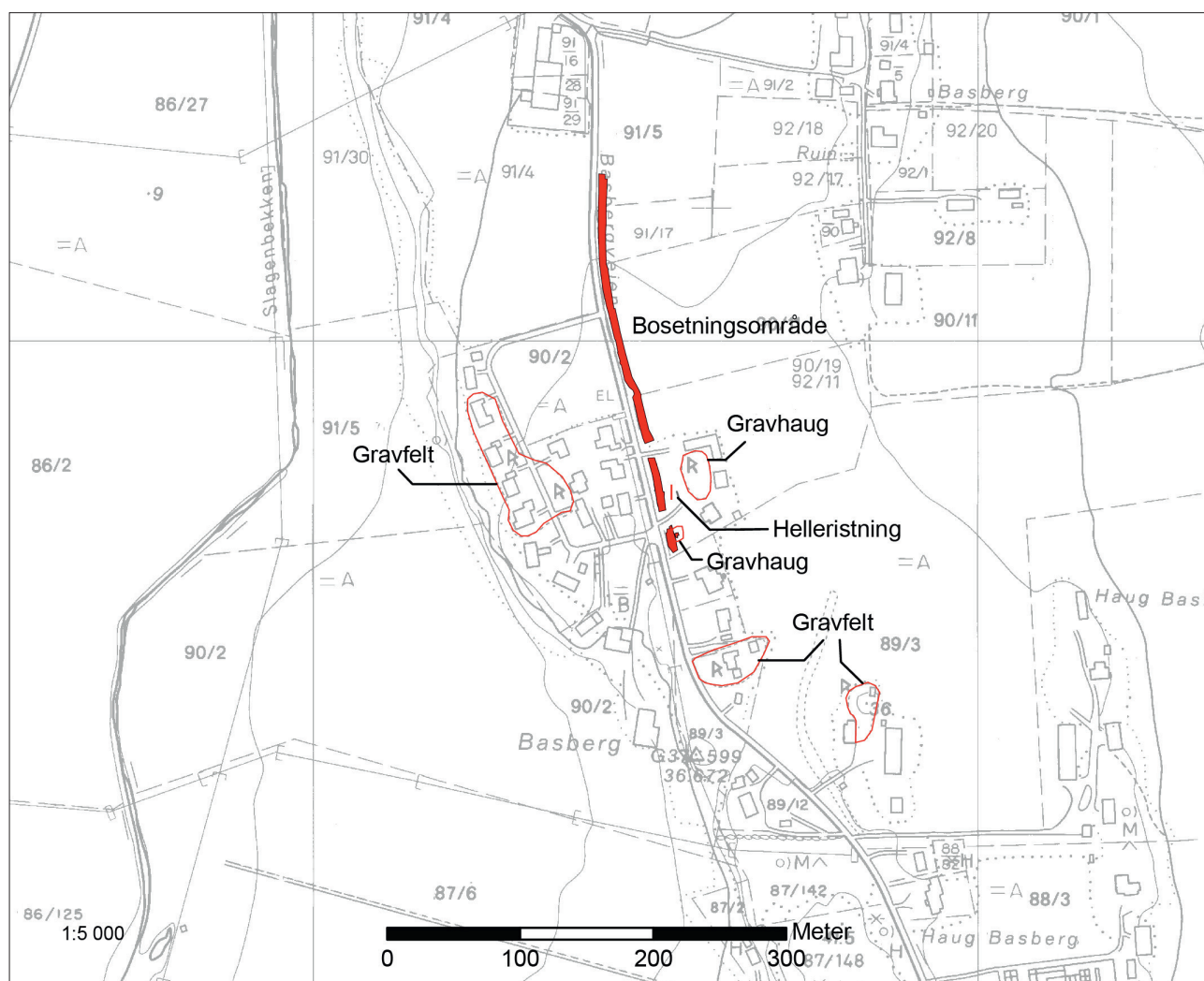
Vikingtid

C54233

Undersøkelsen er gjennomført i forbindelse med anleggelse av ringvei ved Tønsberg by, på strekningen

Slagendalen–Kilen. Gjennom maskinell søkesjakt-
ing var det funnet seks stokker og en åre. Området,
som sto under vann i vikingtiden og middelalderen,
ligger ved Vellebekken og innseilingen til Oseberg.
Undergrunnen besto av elve- og flomavsetninger,
med underliggende havavsetninger. Dette ga gode
bevaringsforhold.

Det ble gravd tre brede sjakter, som resulterte i
funn av åtte stående stokker eller påler som var slått
dypt ned i havbunnsmassene. Stokkene var tilspisset
med øks i enden, og de var mellom 0,5 og 2 m lange.
Videre ble det funnet fem Y-formede gjenstander av
trevirke, tolket som fiskeredskaper. Fra registreringen
forelå tre radiologiske dateringer fra henholdsvis
vikingtid (påle), tidlig middelalder (påle) og høy-/
senmiddelalder (åre). Fra den etterfølgende utgrav-
ningen foreligger fire radiologiske dateringer: én

Figur 3.13. Kart som viser undersøkelsesområdet og omkringliggende kulturminner på Basberg i Tønsberg kommune i Vestfold (katalognr.52). Kart: KHM.

Figure 3.13. Map showing the investigation area with surrounding cultural monuments at Basberg in Tønsberg Municipality, Vestfold County. Map: Museum of Cultural History.

Figur 3.14. Detalj kart fra undersøkelsen av funnområde 2b på Basberg, med en del av funnområde 2a synlig øverst (katalognr.52). Kart: KHM.

Figure 3.14. Detailed map from a part of the investigation area at Basberg. Map: Museum of Cultural History.

fra skjell fra gammel havbunn og tre fra stående stokker. Alle faller innenfor tidsrommet 975–1185 e.Kr. Utgravningsresultatene tilsier at stokkene ikke representerer en innsailingssperre, men snarere en anløpsplass eller ankringsplass for fiske.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Charlotte Melsom og Ingrid Ystgaard, 2005

Saksnummer: 2005/12508

OLØ

Nr. 52

Basberg nordre, 90/11, Basberg mellom, 92/19,

Basberg lille, 91/5, 17, og Klokkeåsen, 100/1

Tønsberg kommune

Reguleringsplan for gang- og sykkelvei i

Slagendalen

Bosetningsspor, gravminne og broanlegg (id89509, 89064)

Bronsealder, jernalder, nyere tid

C54239–54240, 54326

Utgravningen omfattet undersøkelse av bosetningsspor, gravhaug og broanlegg innenfor to separate områder i forbindelse med reguleringsplan for gang- og sykkelvei i Slagendalen. Bosetningssporene lå hovedsakelig i dyrka mark, på en flate og i en skråning i nordenden av den nord-sør-gående Basberg-ryggen ca. 25 moh. Undersøkelsen ble i hovedsak gjennomført som en flateavdekking. Her ble det påvist 30 strukturer. Bosetningssporene fordelte seg i to konsentrasjoner.

Funnområde 1 lå i skråningen, og her ble det funnet 6 ildsteder, 2 stolpehull og 1 vegggrille. To av ildstedene er ¹⁴C-datert til henholdsvis førromersk jernalder og romertid: S1 til 190–65 f.Kr. og S12 til 125–230 e.Kr.

Funnområde 2 lå på flaten ovenfor område 1. Den ene delen av dette området (2a) som lå nærmest skråningen, omfattet blant annet fem kokegroper. Den andre delen (2b) lå 10 m fra et helleristningsfelt og en stor gravhaug (id32087) som ikke var berørt av undersøkelsen. Del 2b omfattet to store grøfter, flere stolpehull og et steinsatt ildsted samt mye brente bein, kull og brent leire spredt utover flaten. To kokegroper fra funnområde 2a ble ¹⁴C-datert til ulike deler av bronsealder: 1150–915 f.Kr. (S54) og 1875–1690 f.Kr. (S83). Fra funnområde 2b foreligger det dateringer fra romertid, men hovedsakelig fra folkevandringstid: Ildstedet S202 ble datert til 410–530 e.Kr. (bjørk) og 450–560 e.Kr. (byggkorn) og stolpehullet S102 til 185–55 f.Kr. Grøftene S87 og S112 ble datert til henholdsvis 545–615 e.Kr. og 410–530 e.Kr. I funnområde 2 ble det også påvist rester av det som trolig er et eldre dyrkingslag. Dette laget lå oppå grøftene og enkelte av stolpehullene, og er dermed avsatt senere enn disse. Det samme dyrkingslaget ble også observert under gravhaugen (se nedenfor). Korn fra en makrofossilprøve fra dette laget er ¹⁴C-datert til 545–610 e.Kr.

Gravhaugen lå i etablert hage med gressplen og var oval og målte 8×11 m, høyde 0,6 m. Haugen besto av en jordkappe over en sentralt plassert steinpakning bestående av store steiner. Det nevnte dyrkingslaget ble identifisert under steinpakningen i gravhaugen og daterer dermed graven indirekte til slutten av eller yngre enn folkevandringstid. Det ble funnet et bryne, to slipesteiner, en ildflint, et flintavslag, brent leire og brente bein i haugen. Det ble antatt at gjenstandene har fulgt med i haugfyllet ved anleggelsen av haugen og stammer fra en tidligere bosetning eller en annen aktivitet på stedet. Beina som ble funnet i haugfyllet, er menneskebein som trolig stammer fra et voksent

menneske. Det ble også funnet menneskebein i grøftene S87 og S112 like ved. Beina kan være rester etter oppløyde graver eller aktiviteter i tilknytning til likbrenning i området. I Basbergveien er det registrert mange gravhauger på tre lokaliteter innen en radius på vel 100 m fra det påviste kulturminneområdet. Mange av disse gravhaugene er i dag forsvunnet, hovedsakelig i forbindelse med bolig- og veibygging på 1960- og -70-tallet. Det er sannsynlig at disse gravminnene opprinnelig har tilhørt et stort, sammenhengende gravfelt.

Brokonstruksjonen som lå ved Romsveien nord for Basbergåsen, viser at det har vært et krysningspunkt over Osebergbekken her. Konstruksjonen er ca. 10 m lang, varierer i bredde mellom 0,60 og 0,80 m og lå ca. 1,20 m under dagens åker. Broanlegget besto av halvkløyvinger/stokker lagt i lengderetning samt spissede påler i varierende størrelser plassert ned langs sidene av stakkene for å holde disse på plass. Konstruksjonen er muligens påbegynt i senmiddelalder, men hovedsakelig viser ¹⁴C-dateringene at den er fra nyere tid.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen
 Rapport: Hanne Bente Årskog/ Anne Skogsfjord
 Saksnummer: 05/6417
 IMBH

Nr. 53

E18-prosjektet, Langåker-Bommestad

Resultatene er publisert og oppsummert i Gjerpe 2008a, b, c. Undersøkelsene er knyttet til bygging av ny E18 gjennom Vestfold, der delstrekningen Langåker-Bommestad er drøye 8 km lang. I alt ble 24 lokaliteter undersøkt i løpet av 2005 og 2006. Nedenfor er hovedresultatene kort listet opp under de enkelte gårder.

Nordby, 2008/129, Larvik kommune (2006)

Heller med boplasspor fra nøstvet-middelalder (id112779, C55532), aktivitetsflate nær helleren med toskipede hus fra neolitikum og boplasspor fra jernalder (id112755, C55533–55536).

Bommestad, 2030/2 og 5, Larvik kommune (2006)

Kokegropfelt fra romertid (id112756, C55537), nedgravinger med ukjent funksjon fra jernalder (id112757, C55538) og boplasspor fra jernalder (id112758, C55551).

Seierstad søndre, 2035/1 og 3, Larvik kommune (2006)

To gravhauger fra yngre romertid (id 89569, C55541–55542), hulveier og dyrkingsspor fra bronsealder-middelalder (id112760, C55552) og udatert kullgrop (id112761).

Seierstad østre, 2037/7, 8 og 9, Larvik kommune (2005)
 Hus fra førromersk jernalder, utpløyde gravhauger, ildsteder og kokegroper (id89588, C55092–55093).

Rødbøl, 2040/2, Larvik kommune (2005/2006)

Hus og boplasspor fra romertid, jernvinne fra middelalder, graver fra eldre jernalder (id 90797, id 112764, id 122870, C55078–55091 og C55539), smieplass fra romertid, eldre jernalders gårdsanlegg, gravrøyser fra eldre og yngre jernalder (id 112770, C56076–560080), fossil åkermark og boplasspor fra bronsealder-middelalder/ tidlig historisk tid (id 112771, C55550).

Rødbøl, 2040/5, Larvik kommune (2005)

Boplasspor fra mellommesolitikum og kokegropfelt fra eldre jernalder (id112781, C55094–55097).

Ringdal vestre, 2041/1, 9, 18, 21, Larvik kommune (2006)

Hus fra romertid-merovingertid og graver fra førromersk jernalder (id112762, C55048–55077), udatert kokegrop og dyrkingsspor (id112773, C56070).

Ringdal 2042/5, Larvik kommune (2005/2006)

Branngrav fra eldre romertid, kokegroper og ardspor (id112763, C53307, C56082–56083).

Skinmø, 2045/1, 2, 3 og 4, Larvik kommune (2005/2006)

Firestolperskonstruksjon, grav fra merovingertid, brønn fra middelalder, kokegroper og ovn fra jernalder (id112778, C56558, C56072–56075 og C56081).

Elgesem, 153/1, 7 og 14, Sandefjord kommune (2006)

Hus fra romertid-folkevandringstid og boplasspor og fotgrøfter fra jernalder (id77633, C55545–55549).

Solberg nedre, 155/5 og 7, Sandefjord kommune (2006)

Kokegroper og ildsteder fra jernalder (id112775, C55544).

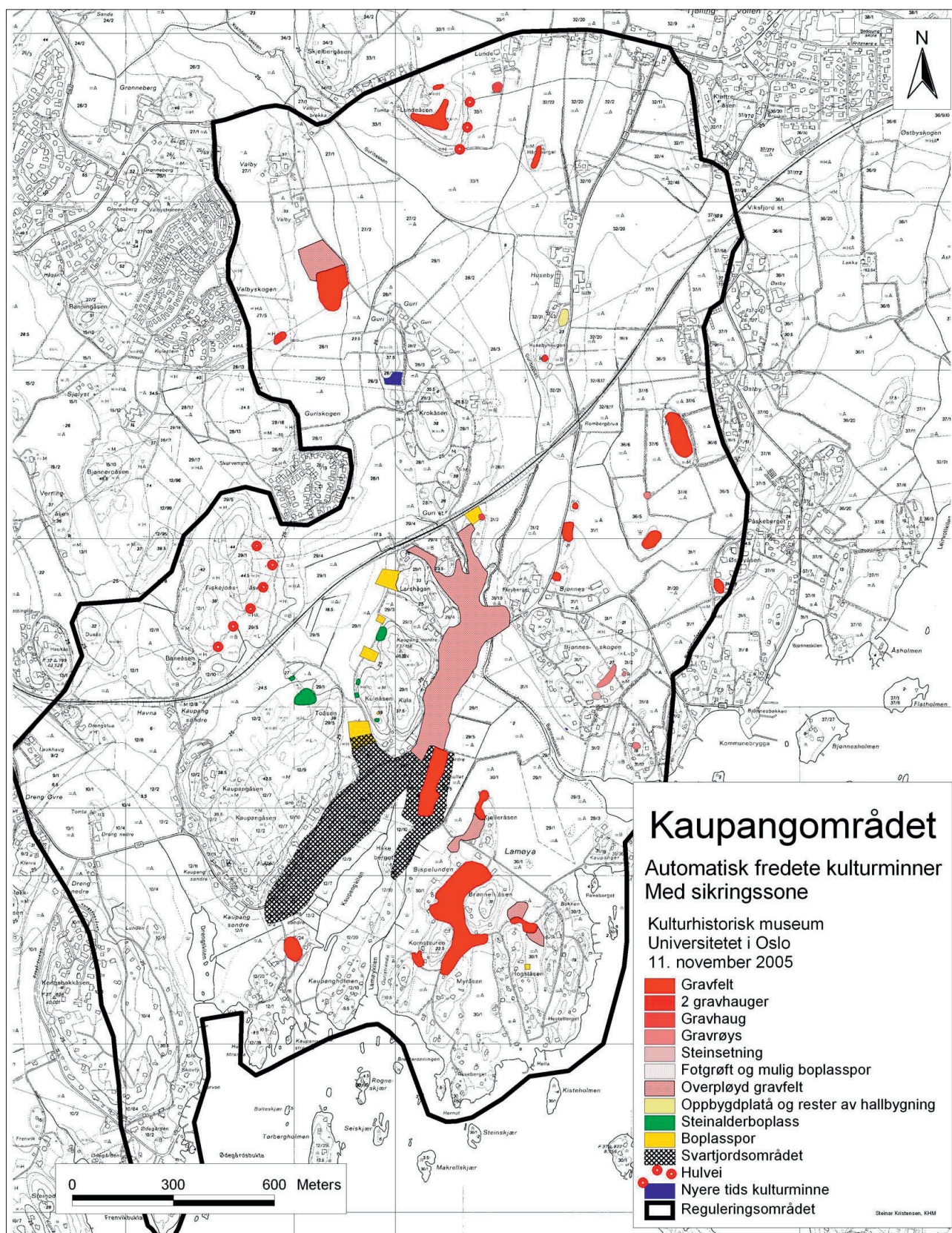
Prosjektleder: Lars Erik Gjerpe

Litteratur:

Gjerpe, L.E. (red.) 2008a. *Steinalderboplasser, boplasspor, graver og dyrkingsspor. E18-prosjektet Vestfold*, bind 2. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 72.)

Gjerpe, L.E. (red.) 2008b. *Hus, boplass- og dyrkingsspor. E18-prosjektet Vestfold*, bind 3. Kulturhistorisk

Figur 3.15. Kart som viser resultatet av registreringen, med alle kjente kulturminner, innenfor planområdet per høsten 2005 (katalognr.54). Kart: S. Kristensen, KHM.

Figure 3.15. Map showing the results from the survey of cultural monuments in the area around the Viking Age urban site Kaupang in Larvik Municipality, Vestfold County. Map: S. Kristensen, Museum of Cultural History

museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 73.)
 Gjerpe, L.E. (red.) 2008c. *Kulturhistoriske, metodiske og administrative erfaringer. E18-prosjektet Vestfold*, bind 4. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 74.)
 Saksnummer: 2008/6159
 OLØ

Nr. 54

Kaupangregistreringen

Larvik kommune

Reguleringsplan for Kaupangområdet

A. Kaupangregistreringen vår 2005

Dreng øvre, 1009/1, Dreng nedre, 1010/1, Kaupang søndre, 1012/11, Valby, 1027/1, 2, 5, Guri, 1028/1, 2, 3, Kaupang nordre, 1029/1, 3, 4, 5, Lamøya, 1030/1, Bjønnes, 1031/1, 2, Huseby, 1032/17, 21, 22, Lunde, 1033/1, Østby søndre, 1036/5, 6, 9, Østby nordre, 1037/1, 6, 29, 58, 159

Div. kulturminner (div., id94296–94314, 94316–94321, 94454–94471)

Steinalder, jernalder, vikingtid

C54267–54288

Registreringen ble utført i sammenheng med utarbeiding av reguleringsplan for et større område omkring Kaupang, utenom Svartjordsområdet. Formålet med prosjektet var å avklare forholdet til automatisk fredede kulturminner innenfor deler av planområdet samt skaffe en oversikt over alle kjente kulturminner innenfor hele planområdet. Registreringen omfattet både kontroll og digital innmåling av tidligere registrerte kulturminner samt ny registrering av planområdet. Områder med planlagte inngrep samt området nærmest Kaupang (delområde 1) ble prioritert med hensyn til nyregistrering, mens registreringen i det øvrige planområdet (delområde 2) i hovedsak ble begrenset til kontrollregistrering. På grunn av utenforliggende forhold lot det seg ikke gjøre å avslutte registreringen i felt våren 2005. Hoveddelen av maskinsjaktningen ble derfor utsatt til høsten 2005 (se katalognummer 55).

Det ble påvist konflikt med flere automatisk fredede kulturminner innenfor reguleringsforslaget. Dette gjaldt seks steinalderlokaliteter, hvorav én inkluderte bosetningsspor under dyrka mark, et område med fotgrøft og mulige bosetningsspor, en mulig gravhaug samt to funnsteder.

Utenom Svartjordsområdet, som utgjør vikingtidens Kaupang, er det gravfelt og enkeltliggende gravhauger og røyser som hittil har dominert den kjente fornminnebestanden i reguleringsområdet. Registreringen resulterte både i en betydelig økning i antall gravhauger og i at det ble funnet kulturminnetyper som ikke tidligere var kjent i området.

Innenfor reguleringsområdet var det tidligere registrert 71 gravminner i Askeladden. Registreringen økte antallet til totalt 158 gravhauger og røyser. Av disse ligger 97 på Lamøya, mens de øvrige er fordelt på 17 andre lokaliteter. De fleste nyregistrerte gravminner ble funnet på lokaliteter hvor det tidligere var kjent slike kulturminner, men det ble også funnet nye lokaliteter.

I forbindelse med sin utgravning av gravfeltet nord for Kaupangkilen i 1867 registrerte og kartla N. Nicolaysen 115 hauger her. Den nye registreringen i planområdet viste at gravfeltet trolig har hatt en betydelig større utstrekning enn tidligere antatt.

Det har ikke tidligere vært registrert steinalderboplasser i Kaupangområdet, selv om flere løsfunn av storredskaper har vært kjent. Prøvestikking etter steinalder i planlagt tiltaksområde resulterte i fem lokaliteter fra denne perioden. Resultatene viser at det er et stort potensial for flere kulturminner av denne typen i området.

Ved åkervandring og metallsøking i dyrka mark ble det gjort gjenstandsfunn som viser bruken av området i ulike deler av forhistorien. Det gjelder spesielt områder på Lamøya hvor det sannsynligvis har ligget graver, og en steinalderboplass på Huseby. Funn av et forgylt bronsebeslag (C54296/1) i et område uten tidligere gravfunn indikerer at det også i dette området har ligget graver fra vikingtid. Funn av en sølvmynt med oppheng (C54290/1) indikerer det samme i området nord for tunet på Lamøya. Det ble i alt funnet 147 gjenstander fra førreformatorisk tid på ulike lokaliteter ved registreringen. Åkervandringen resulterte dessuten i observasjoner av kull og skjorbrent stein, som indikerer forhistorisk aktivitet flere steder i planområdet. Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen
 Rapport: Steinar Kristensen, 2005
 Saksnummer: 05/6346
 IMBH

B. Kaupangregistreringen høst 2005

Bjønnes, 1031/2, Kaupang søndre, 1012/2, Kaupang nordre, 1029/1, 4, 5, Lamøya, 1030/1

Larvik kommune

Bosetningsspor, gravminner (id-nummer mangler)

Steinalder, jernalder, vikingtid

C55037–55044

Registreringen ble utført i sammenheng med utarbeiding av reguleringsplan for et større område omkring Kaupang, utenom Svartjordsområdet. Formålet med prosjektet var å avklare forholdet til automatisk fredede kulturminner innenfor deler av planområdet samt skaffe en oversikt over alle kjente kulturminner innenfor hele planområdet. Hovedparten av registreringsprosjektet ble gjennomført våren 2005 (se katalognummer 54).

På grunn av utenforliggende forhold lot det seg ikke gjøre å gjennomføre all maskinell sjakting på det tidspunktet, men den ble utsatt til høsten samme år.

Registreringene i Kaupangområdet høsten 2005 i form av maskinell sjakting var svært omfattende. Til sammen ble det gravd 227 sjakter og avdekket totalt 17 225 m². Det ble registrert flere nye lokaliteter.

I alt ble det registrert ti sikre og to mulige gravminner, hvorav åtte sikre og to mulige fotgrøfter, én flatmarksgrav og én overpløyd gravrøys, i ulike deler av registreringsområdet. Gravene ligger i tilknytning til kjente gravfelt. På Lamøya 1030/1 ble det gjort funn av mange gravminner under dyrka mark på tre ulike lokaliteter i forbindelse med allerede kjente gravfelt. Dette styrker antagelsen om at det opprinnelig har vært snakk om et stort, sammenhengende gravfelt på Lamøya.

Videre ble det registrert to lokaliteter med hus. Det ene huset lå mellom Toåsen og Kuleåsen og er et stort, treskipet langhus, ca. 7 m bredt og 34 m langt, båret av stolper i store, steinskodde stolpehull. Det ble funnet flere bosetningsspor i samme området. Alt dateres trolig til jernalder, muligens før vikingtid. Det andre huset ble funnet på Kaupangmyra og besto av to rekker med fire par stolper. Huset har trolig vært ca. 6 m bredt og 12 m langt.

Utover husene ble det også gjort funn av to kokegropfelt, ett på Bjonnes 1031/2 og ett på Kaupang nordre 1029/1 (Kaupangmyra), der det i tillegg ble funnet en enkeltliggende kokegrop. Det ble også funnet en enkelt kokegrop på Hogste på Lamøya 1030/1. Funnet av en kokegrop er det første tegn på aktiviteter på Lamøya som kan være eldre enn vikingtid.

Løsfunn fra yngre steinalder på Kaupang søndre 1012/2 bekrefter registreringen av steinalderlokaliteter funnet våren 2005. Det foreligger ikke ¹⁴C-dateringer fra undersøkelsen.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen
 Rapport: Vibeke Vandrup Martens, 2006
 Saksnummer: 05/6346
 IMBH

Nr. 55

Odberg nordre 2115/3

Larvik kommune

Sikringsundersøkelse

Graver, gravhauger, ringgrøfter, m.m. (id178478)

Eldre jernalder

C55176–55185

Undersøkelsen var en fortsettelse av utgravningene på samme lokalitet i 2003 og 2004 (Martens 2009). Som i 2004 ble prosjektet gjennomført som en seminargraving i samarbeid med IAKH ved UiO etterfulgt av en

seminargraving for Fornminneseksjonen, KHM, og samarbeidspartnere hos Riksantikvaren og Vestfold fylkeskommune. Hvor det de første to år hadde vært vektlagt å undersøke hva som var pløyd opp i pløyelaget ved dyppløyingen som førte til lokalitetens oppdagelse i 2003, ble årets undersøkelse gjennomført som en ren maskinell fflateavdekking hvor pløyelaget ble gravd bort uten nærmere undersøkelse for å oppnå en oversikt over plan og anleggsethet på gravfeltet. I alt ble et ca. 5000 m² areal åpnet. Sammenlagt er det dermed avdekket spor etter minst 18 slettede gravhauger, alle markert med ringgrøft. Disse lå tett i tett, slik at ringgrøftene ofte var delt mellom flere hauger. I visse tilfeller var grøftene velbevarte, i andre kunne de ses kun som podsolutfelling under den bortpløyde grøfta. På samme måte var det ikke bevart graver innenfor alle fotgrøfter, noe som kan avspeile forskjellig bevaringsgrad, men også rituelle forhold. I 2005 kunne fem sikre graver undersøkes i tillegg til et antall ildsteder, staurhull og liknende. Gravene inneholdt keramikk, tetningsringer, perler m.m. typisk for yngre romersk jernalder. Framherskende gravskikk var inhumasjon i kiste. I tillegg til utgravningen ble skogsbeplantingen nord, øst og sør for åkeren gjennomgått, og det ble identifisert og innmålert flere helt eller delvis bevarte hauger. Av disse var bare fire øst for jordet kjent fra tidligere (id64327). Dette gir grunnlag for å tro at det opprinnelig har vært tale om et større sammenhengende gravfelt på over 100 hauger.

Prosjektleder: Jes Martens

Rapport: Hanne Ekstrøm, 2007

Litteratur:

Ekstrøm, H. og J. Martens 2006. «Plogen sletter alle spor. Et dyrkingstruet gravfelt på Odberg i Lågendalen».

Nicolay. Arkeologisk tidsskrift 1: 21–33.

Martens, J. 2009. «Nr. 25, 2004, og nr. 46, 2004, Odberg, Vestfold». J. Bergstøl (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2003–2004*: 20–21 og 52. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 77.)

Saksnummer: 05/8002

JMA

Nr. 56

Gran nordre, 79/2, Vassås

Hof kommune

Forskningsundersøkelse, Vassås-prosjektet

Gårdsanlegg, dyrkingsspor (id90738)

Jernalder, middelalder, etterreformatorisk tid

C58107–58108

Årets undersøkelser var en forlengelse av undersøkelsene i 2002 og 2003 (J. Martens 2009) og markerer en foreløpig avslutning av prosjektet. Prosjektet ble

Figur 3.16. Hulveien på Kjorkåsen i Andebu kommune i Vestfold har trolig vært i bruk siden middelalderen (katalognr.58). Foto: I.M. Berg-Hansen, KHM.

Figure 3.16. The road that crosses the hill Kjorkåsen in Andebu Municipality, Vestfold County, has probably been in use since the Middle Ages. Photo: I. M. Berg-Hansen, Museum of Cultural History

gjennomført i samarbeid med Vestfold fylkeskommune, NIKU, Hof kommune og Hof historielag. Mens det i 2002 og 2003 ble foretatt begrensede arkeologiske utgravninger av utvalgte objekter i området, konsentrerte undersøkelsene i 2005 seg om en jordbunnskjemisk kartlegging av det såkalte bebyggelsesområde 2. Her ble det tatt ut jordprøver til multielementanalyse i undergrunnen under humus og kulturlagene i et 13×13 m stort område. Samtidig ble stratigrafien i prøvehullene beskrevet. Karteringen er framlagt og diskutert av Vibeke Vandrup Martens (2009:184–188 og fig. 9–14). Ved karteringen ble det påvist et kunstig oppbygd platå og at fosfatverdiene var betydelig høyere på dette enn utenfor dette selv om alle prøver ble tatt i urørt bakke under kulturlagene. På bakgrunn av karteringen foreslås det at det har

ligget en 4×5 m stor bygning på platået med gavlen ut mot platåkant og en der påvist kokesteinsrøys.

Prosjektleder: Jes Martens

Rapport: Jes Martens, 2007

Litteratur:

Martens, V.V. 2009. «Vassås-prosjektet. Et ødegårdsanlegg på Gran nordre, Hof kommune, Vestfold». J. Martens, V.V. Martens og K. Stene (red.). *Den tapte middelalder? Middelalderens sentrale landbebyggelse*: 175–190. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 71.)

Martens, J. 2009. «Nr. 27, 2003, Gran nordre, Vestfold». J. Bergstøl (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2003–2004*: 21–22. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. (Varia, 77.)

Saksnummer: 05/10479 og 02/4346

JMA

Nr. 57

Rød, 152/1

Re kommune

Utvidelse av kommunal vei 770

Kokegroper (id88158)

Eldre jernalder

C54185

Undersøkellesområdet lå i dyrka mark, i en svak nordhelling nord og øst for gårdshusene på Rød. Innenfor det 8 m brede tiltaksområdet ble det avdekket tre grunne kokegroper som lå relativt samlet. To groper ble radiologisk datert til romertid, mens den siste gropa ble datert til førromersk jernalder / eldre romertid.

Prosjektleder: Ole Chr. Lønaas

Rapport: Charlotte Melsom, 2006

Saksnummer: 2005/7035

OLØ

Nr. 58

Andebu prestegård, 16/4, 39, 49, 61, 99, 125

Andebu kommune

Reguleringsplan for Kjorkåsen

Hulvei (id1157714)

Middelalder

Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført som et samarbeid mellom Kulturhistorisk museum og Vestfold fylkeskommune i løpet av en dag. Veien ble oppmålt ved hjelp av GPS og dokumentert ved foto samt nivellering av tverrprofilen på utvalgte steder. For å kunne sette veien inn i en kulturhistorisk sammenheng ble det dessuten gjennomført en sammenstilling av skriftlige kilder og kjente kulturminner i området.

Navnet Kjorkåsen viser at området er blitt knyttet til Andebu kirke. Området har vært kirkevei for

Figur 3.17. Rekkene med utgravede hull etter veggstolpene fra hus 1 sett mot NNV, på Gimsøy i Skien kommune i Telemark (katalognr.59). Foto: G.B. Bukkemoen, KHM.

Figure 3.17. The rows of excavated postholes from House I, at Gimsøy in Skien Municipality, Telemark County. Photo: G. B. Bukkemoen, Museum of Cultural History.

befolkningen på gårdene i nord. Det gamle veifaret over Gåserud til Høyjord stavkirke viser at det har gått en vei mellom middelalderkirkene. Gåserud er den gamle klokkergården i Andebu, og den var eiet av kirken fram til 1800-tallet. Veien har derfor vært viktig i forbindelse med ferdsel til og fra Andebu kirke og mellom de to middelalderkirkene.

På bakgrunn av nyrydningen som skjedde i Andebuområdet i middelalder, oppføringen av kirkene og sannsynlig vekst i befolkningen er det trolig at hulveien på Kjorkåsen skal dateres til 11–1200-tallet, mens gravminnene i området antyder en mulig eldre datering for hele veisystemet. I 1889 ble det foretatt en omlegging av veien rundt Kjorkåsen, og det er grunn til å anta at veien stort sett gikk ut av bruk etter dette. Veien ser ut til å ha vært en viktig ferdselsåre i en periode på minst 800 år.

Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

Rapport: Inger Marie Berg-Hansen / Anne Skogsfjord, 2009/2014

Saksnummer: 05/7285

IMBH

3.8. TELEMARKE

Nr. 59

Gimsøy, 300/4073

Skien kommune

Reguleringsplan for Herkulesområdet

Bosetningsspor (id88481)

Eldre jernalder

C54248

Herkulesområdet ligger sentralt i Skien, like sørvest for Klosterfossen og Klosterholmen. Planområdet ligger i et område som har betydelige spor etter sentrumsdannelse fra yngre jernalder og middelalder, men hvor bosetningsspor fra eldre jernalder under flatmark ikke tidligere er påvist. Det undersøkte området består av et flatt terreng avgrenset av en bratt skrent ned mot Hjellevatnet i nord og av diverse forretningsbygg i øst, sør og vest. Den arkeologiske utgravningen ble foretatt på parkeringsplassen ved Herkules Handelpark og omfatter et åpent og asfaltert parkeringsområde umiddelbart nord og nordvest for hovedbygget.

Det ble foretatt en maskinell flateavdekking for å fjerne påført masse og dermed komme ned til den sterile undergrunnen. Deretter ble et utvalg av de framkomne strukturene snittet og dokumentert i plan og profil. Totalt ble det avdekket et område på ca. 1,3 mål, og det framkom i alt 179 strukturer med blant annet 114 stolpehull fra minst 2 treskipede langhus, 3 ildsteder, 28 kokegropene, 8 gropene med ukjent funksjon, flere kulturlag samt rester av et gjerde. De to langhusene var 22–23 m lange og hadde henholdsvis ni og ti takbærende stolpepar. Det ene langhuset hadde også noen bevarte veggstolper.

Strukturene fordelte seg i klart avgrensede områder. Alle stolpehullene lå innenfor et nordvest–sørøst-orientert belte på tvers av feltet, tydelig avgrenset i forhold til kokegropene og gropene med ukjent funksjon, som med få unntak lå samlet i vestre del av området. Trekull fra en av kokegropene og en av gropene med ukjent funksjon er ¹⁴C-datert til tidlig romertid. Rett øst for bygningene lå rester etter en mulig gjerdekonstruksjon som gikk i nord–sør-retning. Trekull fra et staurhull i dette gjerdet er datert til tidlig romertid.

Den treskipede hustypen var i bruk over en lang tidsperiode. De to påviste husene overlapper hverandre og har dermed ikke stått samtidig. Hustypene antyder en datering til jernalder. Trekull fra tre ildsteder som kan knyttes til husene, er datert til siste del av førromersk jernalder, mens trekull fra et stolpehull i hus 2 er datert til midten av førromersk jernalder. Gjenstandsmaterialet som ble funnet i relasjon til husene er for lite, fragmentert og lite diagnostisk til å gi en presis datering av de påviste husene.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Grethe Bjørkan Bukkemoen, 2006

Saksnummer: 05/1642

ZTG

Nr. 60

Solum prestegård, 302/1

Skien kommune

Sikringsundersøkelse

Gravhaug (id71227)

Jernalder

C54321

Den undersøkte haugen ligger i et flatt skogsterreng med til dels tett furuskog og frodig bunnvegetasjon. Haugen er lokalisert rett nord for krysset mellom riksvei 353 og fylkesveien til Klovholt. Haugen er en del av et gravfelt med til sammen ni hauger. Området er rikt på kjente automatisk fredede kulturminner. Ca. 700 m sør for gravfeltet ligger det to andre gravhauger (id29972), og 200 m sør for disse igjen ligger gravfeltet id3915, som omfatter minst 17 gravhauger.

Undersøkelsen ble utført med bakgrunn i at nedgravingen av en fiberoptisk kabel hadde ført til inngrep i haugens ytterkant og sikringszone. Selve inngrepet omfattet en delvis gjenfylt grøft i haugens sørlige kant som var synlig i 5,5 m lengde og 0,7 m bredde, og som hadde en dybde på ca. 0,6 m. Grøfta var i alt ca. 15 m lang og fortsatte langs hele haugens sørvestlige del og nordover.

Ved etterundersøkelsen ble det foretatt en mindre arkeologisk utgravning, hvor det ble gravd et profil i forlengelse av grøfta, etterfulgt av en restaurering av haugen. Profilet viste en tydelig haugkonstruksjon med flere lag påfylt masse over opprinnelig markoverflate. Det ble ikke gjort gjenstandsfunn som kunne si noe om haugens datering. Fra profilet ble det samlet inn en kullprøve (vedartsbestemt til furu) og en makrofossilprøve.

Prosjektleder: Perry Rolfsen

Rapport: Grethe Bjørkan Bukkemoen, 2005

Saksnummer: 03/5836

ZTG

Nr. 61

Tørsholt, 17/8

Siljan kommune

Reguleringsplan for Bakkane syd

Bosetningsspor, dyrkingsspor (id87728/1–18, 33603, 43608–43610, 53376, 65140–65147, 71690–71695)

Romertid, middelalder

C55716–55721

Lokaliteten på Bakkane ligger øverst i en østvendt, lettrenert skråning med fri utsikt over Siljan og utgjør rester etter et stort gårdsanlegg som er ryddet i løpet av romertid. Innenfor undersøkelsesområdet ble det innmålt 95 rydningsrøyser, men det antas at det kan være opp mot 150 rydningsrøyser innenfor hele det forhistoriske gårdsanlegget, som er beregnet til å være 40–50 mål.

I tillegg til registrering og innmåling av rydningsrøyser ble det lagt totalt 10 smale sjakter, som snittet i alt 14 røyser. Profilet av rydningsrøys S46 ble valgt ut for omfattende analyser. Det kunne her observeres to klart adskilte mørke lag. Fra dyrkingslagene ble det sendt inn to jordprøver til mikromorfologisk analyse samt tre prøver for analyse av jordkjemi og makrofossiler. Analysen viser at de to mørke lagene ikke representerer avsviing av undervegetasjon, men er dannet ved at materiale fra boplassen er spredt utover åkrene som jordforbedring sammen med gjødsel. Det nederste laget ble datert til yngre romertid (220–420 e.Kr.) og det øverste til middelalderens første del (1030–1250 e.Kr.). Den eldste dateringen kom fra

røys S13, som ble datert til romertid (150–390 e.Kr.).

To av de registrerte røysene (S22 og S59) var betydelig større enn de andre og kan utgjøre rester etter gravrøys. I S22 ble det funnet en steinblokk i midten av røysa, mens det i sjakta gjennom S59 ble funnet tre kleberskår. Et dyrkingslag under røysa ble datert til eldre romertid (60–130 e.Kr.). I en av profilkantene ble det funnet en bronsenål, og videre undersøkelse avdekket noen fragmenter av brent bein og litt trekull. Strukturen er tolket som en mulig grav og ble datert til sein vikingtid / middelalder (990–1230 e.Kr.).

Det ble videre funnet en konsentrasjon av stolpehull, som antas å utgjøre rester etter et treskipet hus. Ett av stolpehullene her ble datert til romertid (140–380 e.Kr.). Det ble i tillegg avdekket fem kokegroper.

Ryddingen av åkeren har vært intensiv, og det ser ut til at hele området har vært ryddet i samme periode. Hvorvidt dette har skjedd i løpet av få år eller flere generasjoner, har ikke det foreliggende materialet god nok oppløsning til å kunne besvare. Det viste seg at de mørke lagene som kunne observeres, stammet fra spredning av aske, kull og gjødsel på jordene. Årsaken til den ekstra rike spredningen, hvor det har vært blandet inn organiske og uorganiske masser i gjødselen, kan være en rydding av et større bosetnings-/dyrkingsområde eller bevisst nedbrenning av skog for å tilføre næring til jorda. I denne fasen er det et svakt innslag av granpollen. Lind var dominerende treslag før denne dyrkingsfasen, men blir nesten helt borte i de senere nivåene. I rydningsfasen er hassel blitt stående. Det er noe mindre spor etter korndyrking i det markerte laget som ble datert til middelalder. Her ser det i stedet ut til at husdyrhold har fått en større plass i økonomien.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard
 Rapport: Jostein Bergstøl, 2007
 Saksnummer: 05/8247
 ZTG

3.9. AUST-AGDER

Nr. 62

Breive, 1/2, 6, og Hovden, 2/1, 8

Bykle kommune

Reguleringsplan for Hovden Skisenter

Jernutvinningsanlegg og kullgroper (id94342, 98590 mfl.)

Vikingtid og middelalder

C55644–55646, C55677–55678

Utgravningen ble gjennomført i løpet av to sesonger og presenteres samlet i katalogen for undersøkelser i 2006.

Nr. 63

Hovden, 2/1 mfl.

Bykle kommune

Reguleringsplaner for Hovden sentrum, område nord for Børtemannsbekken og område ved Breivevegen

Jernutvinningsanlegg, kullgroper og mulig smie (nyregistreringer id98874–98876)

Vikingtid og middelalder

C54492

Hovden øverst i Setesdalen er kjent som et av kjerneområdene for produksjon av jern i vikingtiden og middelalderen. Sentrumsområdene på Hovden er preget av hyttebygging og annen moderne aktivitet. Målet for prosjektet var å foreta nyregistreringer og sørge for en mer detaljert dokumentasjon av alt kjente kulturminner i sentrumsnære deler av Hovden. I arbeidet ble det foretatt både overflatesøk etter kulturminner og søk med metalldetektor.

Fra tidligere var det kjent 16 kullgroper, 2 jernvinneanlegg og 1 mulig gravrøys innenfor områdene. Ved registreringen ble det funnet ytterligere to kullgroper og én mulig smie. Det ble ikke foretatt naturvitenskapelige analyser i forbindelse med arbeidet.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Tone Wikstrøm og Ingrid Ystgaard, 2006
 Saksnummer: 2005/19564

AM

Nr. 64

Hovden, 2/1 mfl.

Bykle kommune

Reguleringsplan for Hovden aust, registrering

Jernutvinningsanlegg, kullgroper og røsteplasser (id94332–94346)

Vikingtid og middelalder

Området Hovden aust ligger på østsida av elva Otra og nord for Hovden sentrum. I dette delvis nedbygde hytteområdet var det fra tidligere kjent 108 kullgroper og 18 jernvinneanlegg. Det ble foretatt en registrering for å frambringe mer kunnskap om området som helhet, kontrollere kulturminnenes bevaringstilstand og søke etter kulturminner ved bruk av metalldetektor. Det ble funnet ytterligere ni kullgroper i forbindelse med overflaterregistrering, og fem røsteplasser ble påvist ved hjelp av metallsøker. Det ble ikke tatt ut prøver eller foretatt ¹⁴C-dateringer av kulturminnene.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Tone Wikstrøm og Ingrid Ystgaard, 2006
 Saksnummer: 2005/15837

AM

3.10. VEST-AGDER

Nr. 65

Augland, 20/9

Kristiansand kommune

Reguleringsplan for gang- og sykkelvei langs fv. 303

Kokegrop (id-nummer mangler)

Bronsealder

C54177

Undersøkellesområdet lå ca. 275 m øst for id62150, der det i 1974 ble undersøkt rike spor etter blant annet keramikkproduksjon, bosetning og graver fra romertid. Undersøkelsen kom i stand på bakgrunn av reguleringsplan for gang- og sykkelvei langs fv. 303, Kuliaveien. Innenfor planområdet registrerte Vest-Agder fylkeskommune ei mulig flatmarksgrav. Undersøkelsen viste at strukturen som var påvist av fylkeskommunen ikke var en flatmarksgrav, men trolig bunnen av en kokegrop. Trekull fra kokegropa er radiologisk datert til overgangen mellom eldre og yngre bronsealder. Kokegropa er dermed om lag 1500 år eldre enn bosetningsspor og graver på id62150.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Ingrid Ystgaard, 2006

Saksnummer: 03/9474, 05/2798

KLO

Nr. 66

Ime, 40/28

Mandal kommune

Bygging av hagesenter

Kokegroper (id-nummer mangler)

Føromersk jernalder/eldre romertid

C54246–54247

Undersøkellesområdet, som i dag er dyrka mark, ligger ved Mandalselva, nordøst for Mandal by. Registreringene ble utført av Vest-Agder fylkeskommune i 2000 i forbindelse med planer om etablering av en bensinstasjon ved krysset mellom E39 og rv. 455. Ved registreringen ble det påvist bosetningsspor som stolpehull og kokegroper fra yngre steinalder/eldre bronsealder og eldre jernalder. Det ble også gjort en rekke funn av flint og keramikk fra jernalder og senmiddelalder i pløyelaget, i tillegg til mange fragmenter av kritt-piper og keramikk fra 16- og 1700-tallet. Ved utgravningen ble totalt 0,5 m³ pløyelagsmasser fra utvalgte ruter såldet maskinelt før området ble flateavdekket. Såltingen resulterte i 122 slätte eller slipte steinartefakter (C54247/1–15), 38 keramikkskår fra

jernalder/middelalder (C54247/20–58) samt 3 bryner (C54247/17–19). I tillegg til gjenstander fra 1600-tallet og fram til i dag. Under flateavdekkingen ble det imidlertid funnet kun tre kokegroper (C54246/1–5). To av kokegropene inneholdt små mengder fragmenter av brente bein. Kullprøver tatt fra kokegropene ble datert til førromersk jernalder–eldre romertid. Nedgravningene fylkeskommunen registrerte, ble avskrevet som moderne eller natur. Mangelen på flere strukturer fra forhistorie eller middelalder på jordet kan skyldes betydelig moderne aktivitet på stedet, blant annet under andre verdenskrig. Funn av steinalder-, jernalder- og middelaldergjenstander i pløyelaget kan tyde på at det ligger boplasser i nær tilknytning til utgravningsområdet, eksempelvis i retning av tunet på Ime eller på den delen av jordet som ikke er utgravd.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Charlotte Melsom, 2005

Saksnummer: 05/6240

KLO

Nr. 67

Skolnes, 7/33

Farsund kommune

Sikringsundersøkelse

Steinalderlokalitet (id4373)

Yngre steinalder

C54184

Undersøkelsen er utgangspunkt for en artikkel i dette bind (Melvold 2014). Arkeologisk utgravning av steinalderlokalitet ved Grønnslettveika i Eikvåg, Skjolnesveien utenfor Farsund by, i samband med ulovlig anlagt hyttevei og parkeringsplass. Lokaliteten er delvis forstyrret av en grusvei mellom Skjolnesveien og hytta på 7/33. Det er tidligere funnet flint under registrering også på selve Grønnsletta og ellers i området omkring. Det ble gravd en 12,5 m lang og 0,5 m bred sjakt («grøft 1»), der veigrøfting allerede hadde forstyrret kulturlaget. Lag 2 og 3 ble gravd som mekaniske lag på 10 cm. Disse samt prøvestikkene er regnet som sikker kontekst. Etter gravning av lag 2 framkom to forskjellige kulturlagsområder. Det er utført to ¹⁴C-dateringer, én i hvert kulturlagsområde, fra lag 3. Kulturlagsmasse fra grøfting ved anleggelse av veien lå kastet opp i hauger rett vest for veien («H 1–3»), og en del av denne massen ble såldet. Disse funnene har usikker kontekst. Alle funn ble vannsåldet i 4 mm maskevidde. Det ser ut til at det sentrale aktivitetsområdet ligger oppe på et platå, med en maksimal utstrekning på omkring 250 m² og et opptil 50 cm tykt kulturlag. Prøvestikkingen

Figur 3.18. Graven på Presthus i Lindesnes kommune i Vest-Agder etter utgravning (katalognr.69). Graven ses midt i fotgrøfta, som det ble gravd en liten sjakt gjennom (nederst til høyre). Foto: Ch. Melsom, KHM.

Figure 3.18. The excavated burial site at Presthus in Lindesnes Municipality, Vest-Agder County. The burial was situated in the middle of the circular ditch that surrounded the burial mound. Photo: Ch. Melsom, Museum of Cultural History.

viste aktivitetsspor i et større område. Det var til sammen 14 295 funn, hvorav 13 571 steinartefakter, 330 keramikkskår, 391 brente bein og 3 kullprøver.
Prosjektleder: Perry Rolfsen
Rapport: Stine Melvold, 2006

Litteratur:

Melvold, S. 2014. «Grønnslettвика i Farsund. En neolittisk fangstboplass med kulturlag og traktbegerkeramik». Inger M. Berg-Hansen (red.). *Arkeologiske undersøkelser 2005–2006 ved Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo*: 108-120: Portal.

Saksnummer: 02/11927

KLO

Nr. 68

Sande, 136/1, 2, 5

Farsund kommune

Reguleringsplan for rv. 465 Hanesund–Ulland

Bosetningsspor, graver og naust (id79378, 21615 og 31939)

Steinalder, jernalder og middelalder

C55731–55753

Utgravningen ble gjennomført i løpet av to sesonger og presenteres samlet i katalogen for undersøkelser i 2006.

Prosjektleder: Wenche Helliksen Lund

Rapport: Wenche Helliksen Lund og Cathrine Stangebye Engebretsen, 2009

Saksnummer: 05/27 og 06/130

KLO

Nr. 69

Presthus, 154/43

Lindesnes kommune

Sikringsundersøkelse

Grav og fotgrøft (id107428)

Jernalder

C54249

Arkeologisk undersøkelse av en overpløyd gravhaug med bevart sentralgrav og fotgrøft fra eldre jernalder samt to mulige sekundærgraver. Området ble registrert av Vest-Agder fylkeskommune i 2004 i

forbindelse med planlegging av ny skolebygning på Spangereid. Planen om skolebygg på stedet ble siden endret, slik at de påviste kulturminnene ikke vil bli berørt av inngrep. Kulturminnene ligger imidlertid i dyrka mark og blir således utsatt for skade gjennom jordarbeid og erosjon. På grunn av denne situasjonen avgjorde Kulturhistorisk museum at det skulle foretas en sikringsgraving av fotgrøfta og den sentrale graven.

Graven (S1) var orientert øst-vest og lå sentralt i fotgrøfta som en primærgrav. Den viste seg å være en skjelettgrav med et inventar bestående av gjenstander fra eldre jernalder, blant annet en saks, en kniv, en beltespenne, flere keramikkskår, en perle og deler av et spyd. Fotgrøfta (S2), som bare stedvis var bevart, ble undersøkt med et snitt i den nordlige delen. Fotgrøfta var 10 m i diameter og over 2 m bred. To andre nedgravinger ble også avdekket i fotgrøftas nordøstlige (S5) og sørvestlige (S4) del. Det kan være sekundærbegravelser, men siden de ble dokumentert kun i overflaten, er det knyttet usikkerhet til nedgravningenes funksjon. Alle gjenstandene samt en kullprøve stammer fra primærgraven (S1). Kullprøven er radiologisk datert til 410–360 f.Kr., en datering som ikke samsvarer med typedateringen av gjenstandene fra graven til den siste delen av eldre jernalder. Det ble samlet inn to kullprøver (C54249/19–20) fra fotgrøfta. Én av disse er datert til 530–650 e.Kr. Denne dateringen stemmer bedre overens med typedateringen av gjenstandene fra graven (S1). Den undersøkte graven har trolig vært en del av et større sammenhengende gravfelt på Spangereid fra jernalderen som har hatt stor regional betydning.

Prosjektleder: Ingrid Ystgaard

Rapport: Charlotte Melsom, 2006

Saksnummer: 05/15347

KLO